

ศึกษาค้นคว้า
อันร่มรื่น

พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญโญ

พระบาทสมเด็จพระ
อหรมหา

พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญญา

คำถามแรก

หนังสือ “ปัญญาอบรมใจ” ที่ท่านกำลังอ่านอยู่ขณะนี้ เป็นอุบายวิธีปฏิบัติได้ทุกกาลเวลา ไม่ว่าจะอยู่ในที่ไหนแห่งใด ให้ใช้สติปัญญาอบรมใจอยู่เสมอ และใช้ได้กับสังคมทั่วไป ให้ท่านได้อ่านความหมาย จะปฏิบัติได้ทันที ในธรรมะสัปบุริสธรรม ๗ แต่ละข้อเป็นอุบายฝึก กาย วาจา ใจ ให้อยู่ในขอบเขตของธรรมได้ เป็นอย่างดี มิใช่ว่าจะรู้ในความหมายแล้วทิ้งไป จะไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย หรือเรื่องกาลามสูตร ๑๐ ข้อ ก็ได้อธิบายไว้เช่นกัน แต่ละข้อเป็นหลักวิธีเปลี่ยนความเห็นของใจที่เป็นมานะอัตตา ให้เป็นธรรมาธิปไตย เอาเหตุผลที่เป็นธรรมมาเป็นหลักพิจารณา ด้วยปัญญา แล้วฝึกกาย วาจา ใจ ให้เป็นไปตามหลักความจริง ฝึกใจทำให้เป็นไปในหมวดธรรมนั้นๆ อย่างถูกต้อง การเรียนรู้ในตำรานั้นรู้ได้ ถ้าไม่นำมาปฏิบัติฝึกกาย วาจา ใจ ความรู้ก็ทำให้เราตีไม่ได้เลย ในคำว่าปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม มีความหมายว่ารู้ธรรมได้แค่ไหน ก็ให้ฝึกใจเป็นไปในธรรมได้เท่านั้น ถ้าฝึกใจให้เป็นไปในลักษณะนี้ ถึงจะรู้ธรรมไม่มากนัก รู้สัก ๒-๓ ประโยค

แล้วฝึกใจทำใจให้เป็นไปในหมวดธรรมนั้นๆ

ขอให้ทุกท่านศึกษาธรรมให้เข้าใจในความหมาย และปฏิบัติตาม ผลของการปฏิบัติก็จะเกิดขึ้นจากตัวท่านเอง ขอทุกท่านจงมีสติปัญญา รู้แจ้งเห็นจริงในหมวดธรรมนั้นๆ ตามความเป็นจริง ด้วยสติปัญญาของตัวเองด้วยเทอญ

พระอาจารย์ทูล ชิปปปญโญ

สารบัญ

ปัญญาอบรมใจ	๑
ปัญญาการศึกษาสมาธิ	๔
ลักษณะสมาธิ ๒ ประเภท	๘
รู้เห็นอัตราก่อนอนัตตา	๑๑
สมาธิเพียงข่มกิเลสตัณหา	๑๔
แสวงหาหัวหน้าโค	๑๗
กามาวจรกุศล	๒๐
สัปปุริสธรรม ๗	๒๓
ธัมมัญญุตตา	๒๕
อัตรัญญุตตา	๓๒
อัตรัตถัญญุตตา	๓๕
มัตถัญญุตตา	๔๒
กาลัญญุตตา	๔๕
ปริสสัญญุตตา	๕๑
ปุคคลัญญุตตา	๕๗

มีปัญญาเลือกเฟ้นธรรม	๖๔
กาลามสูตร ๑๐ ข้อ	๖๖
บทส่งท้าย	๙๔

มโนภาวอมรมใจ

วันนี้จะปรารภธรรมะให้พวกเราทั้งหลายได้เข้าใจ ธรรมะที่จะปรารภนั้นก็เหมือนกันกับธรรมะที่พวกเราทั้งหลายเคยได้ยินได้ฟังมาแล้ว และเคยได้อ่านตามตำรา มา คิดว่าทุกท่านมีพื้นฐานทางธรรมะมาแล้วพอสมควร ธรรมะนั้นมีหลายชั้นตอน มีหลายหมวดหมู่ ธรรมะแต่ละหมวดหมู่จะนำมาปฏิบัติได้ตามความสามารถของตน ธรรมะบางหมวดจะนำมาปฏิบัติเฉพาะกับสังคมส่วนรวม ธรรมะบางหมวดจะนำมาปฏิบัติได้เฉพาะตัวเอง ถึงจะนำธรรมะมาปฏิบัติเฉพาะตัวเองก็ตาม ก็ยังแบ่งเป็นชั้นโลกีย์และโลกุตระที่เรียกว่าปฏิบัติขั้นกามาวจรกุศลและขั้นโยคาวจรกุศล ส่วนชั้นโยคาวจรกุศลนั้นเป็นธรรมะระดับสูง สำหรับฆราวาสแล้วจะปฏิบัติให้เป็นไปได้ยาก แต่ก็ควรศึกษาให้รู้เอาไว้ เมื่อโอกาสเวลา

๒ ปัญญาอบรมใจ

เรามี ก็ฝึกปฏิบัติตามกำลังความสามารถของเรา เรียกว่าฝึกนิสัย เพื่อเสริมสร้างบารมีให้แก่ตัวเองเอาไว้

การศึกษารธรรมปฏิบัตินั้น เราจะศึกษาจากตำราหรือศึกษาจากการได้ยินได้ฟังจากท่านผู้รู้ทั้งหลาย เมื่อเข้าใจแล้วก็นำมา ปฏิบัติตามโอกาสที่มี ตามกาลเวลาที่เหมาะสม ในยุคนี้สมัยนี้ ถ้าพูดเรื่องการปฏิบัติแล้วจะเข้าใจว่าเป็นวิธีการทำสมาธิ เพราะ ได้ยินได้ฟังกันบ่อยครั้งจนฝังใจ ถ้าได้ฟังจากครูอาจารย์ว่าให้พากันปฏิบัติ ทุกคนจะต้องเข้าใจว่า ให้ทำสมาธิเพื่อให้จิตมีความสงบตั้งมั่น จะต้องนึกคำบริกรรมอย่างนั้น นิ่งวิธีอย่างนี้ ใครมีความชำนาญการทำสมาธิอย่างไรก็ปฏิบัติไปอย่างนั้น ใครมีความชำนาญนึกคำบริกรรมว่า พุทโธ ก็นึกพุทโธไป ใครชำนาญนึกคำบริกรรมว่า ยุบหนอ พองหนอ ก็นึกกันไป ใครชำนาญนึกคำบริกรรมว่า สัมมาอรหัง ก็นึกกันไป

ส่วนมากจะเกิดความเข้าใจว่า การภาวนาปฏิบัติ ก็คือการนึกคำบริกรรมทำสมาธิ ให้จิตได้พักอยู่ในความสงบชั่วคราวเท่านั้น ในบางครั้งจิตไม่สงบเลย มีแต่คิดฟุ้งไปตามกระแสโลก อยู่ตลอดเวลา ในบางครั้งก็ทำให้จิตมีความสงบได้บ้าง เมื่อจิตถอนออกจากสมาธิมาแล้ว ใจก็คิดฟุ้งไปตามกระแสโลกตามเดิม

หรือกำลังใจที่เกิดขึ้นจากจิตสงบ ก็จะเป็นกำลังหนุนความคิดที่เป็นไปตามกระแสโลกรุนแรงมากขึ้น จะไม่มีสติปัญญาระงับอารมณ์ของใจได้เลย เกิดความฟุ้งซ่านบ้าง และฟุ้งไปตามสังขาร นานาประการจนลืมหืมตา แทนที่จะคิดพิจารณาไปตามความเป็นจริงในสังขาร แต่กลับคิดฟุ้งไปตามสังขาร การปรุงแต่งในสมมติ ทำให้ใจฟุ้งไปตามกระแสโลกจนไม่มีที่สิ้นสุดลงได้

มโนวิทยาการศึกษาศมาธิ

การทำสมาธิให้จิตสงบจึงเป็นดาบสองคม ถ้าทำสมาธิที่มีสติปัญญารอบรู้ก็จะเป็นผลดี ถ้าไม่มีสติปัญญารอบรู้เป็นองค์ประกอบ การทำสมาธิก็จะมีแต่ผลเสียฝ่ายเดียว จึงเรียกว่า มิจฉาสมาธิ มีความสงบที่ผิด ตั้งมันที่ผิดไปตลอด เมื่อทำสมาธิเป็นมิจฉาผิดพลาดไป จะไม่รู้ตัวเองได้เลย จะยังมีความเข้าใจว่า เราทำถูกโดยถ่ายเดียว การทำสมาธิให้จิตสงบจึงเป็นหลักสากล ไม่ได้ผูกขาดกับศาสนาหนึ่งศาสนาใด แม้ผู้ไม่นับถือศาสนาอะไร ก็ทำสมาธิให้จิตสงบได้ เมื่อจิตสงบแล้ว ก็จะเป็นมิจฉาสมาธิเป็นส่วนใหญ่

ส่วนสัมมาสมาธิ ความสงบที่ถูกต้องชอบธรรมนี้ จะมีเฉพาะผู้ปฏิบัติเป็นสัมมาทิฎฐิ มีความเห็นชอบเป็นพื้นฐานเท่านั้น

การทำสมาธิเป็นอุบายให้จิตพักผ่อนชั่วคราวเท่านั้น ตามปกติจิตจะคิดในเรื่องต่างๆ ไม่มีขอบเขต คิดทั้งเรื่องดีและเรื่องไม่ดี แบบไม่มีเวลาพักผ่อน จึงกลายเป็นจิตฟุ้งซ่านบ้าง จิตฟุ้งไปตามสังขารบ้าง จิตไม่อยู่กับตัวเอง จะคิดส่งออกข้างนอกอยู่ตลอดเวลา เว้นเสียในช่วงที่นอนหลับไปเท่านั้น เมื่อตื่นขึ้นมาแล้วก็คิดต่อไป ฉะนั้น การทำสมาธิจึงเป็นเพียงให้จิตได้พัก ให้มีกำลังใจ เพื่อจะได้ใช้ปัญญาพิจารณาในธรรมต่อไป

ฉะนั้น การทำสมาธิจึงเป็นเพียงได้กำลังใจมาเสริมปัญญา ให้เกิดความรู้เห็นตามความเป็นจริง มีความเข้าใจในเหตุผลให้ชัดเจนมากขึ้น เรียกว่าทำสมาธิเพื่อเสริมสร้างพลังงานทางใจให้ มีกำลัง เมื่อใจมีพลังจากความสงบที่เกิดขึ้นจากสมาธิ นำเอาพลังใจนี้ไปประกอบกับสติปัญญา เมื่อพิจารณาในสิ่งใด จะเกิดความเข้าใจได้อย่างแจ่มแจ้งชัดเจน ที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ การพิจารณาในสิ่งใด การวิจัยวิเคราะห์วิจารณ์ในสิ่งใด ก็จะทำให้เกิดความเข้าใจได้อย่างถูกต้องแยกคาย จะหายสงสัยในสิ่งที่เกิดความลังเลใจไปได้ทั้งหมด

หลักการใช้ปัญญาพิจารณานี้ต้องฝึกมาก่อน ฝึกความคิด ฝึกปัญญาตามเวลาปกติ จนเกิดความเคยชินในการใช้ปัญญา

๖ ปัญญาอบรมใจ

พิจารณาในสังขรณ์ั้นๆ เมื่อปัญญาเราฝึกไว้ดีแล้ว จึงทำสมาธิ เพื่อให้เกิดพลัง แล้วเอาพลังที่เกิดขึ้นจากสมาธิไปเสริมสติปัญญา ที่ฝึกดีแล้วอีกครั้งหนึ่ง เป็นไปในลักษณะปัญญาหนุนสมาธิ หรือสมาธิหนุนปัญญา ทั้งสมาธิ ทั้งปัญญา จะหนุนกันไปหนุนกันมา ทั้งสองฝ่ายจะเป็นพลังให้แก่กันและกัน จนเกิดศรัทธาพลัง วิทยพลัง สติพลัง สมาธิพลัง และปัญญาพลัง การภาวนาปฏิบัติ ก็จะก้าวหน้าต่อไปได้ดี มีแต่เจริญในการปฏิบัติยิ่งๆ ขึ้นไป ยังมีสติปัญญาละเอียดมากเท่าไร ใจก็ยังเกิดความรู้เห็นในหลักสังขรณ์ละเอียดมากขึ้นเท่านั้น

การทำสมาธิให้จิตสงบนั้นทำได้ ในเมื่อจิตสงบมีพลังแล้ว ไม่มีหลักสติปัญญาอยู่ในตัว ไม่เคยฝึกปัญญาพิจารณาในสังขรณ์ มาก่อน กำลังใจที่เกิดจากสมาธิจะอยู่ได้ไม่นานก็จะเสื่อมไป ไม่ได้ประโยชน์อะไร เหมือนผู้นอนพักผ่อนหรือหลับไป เมื่อตื่นนอนแล้วเกิดมีกำลังกายและกำลังใจ กำลังที่มีนี้ ถ้าไม่มีงานทำ ก็ไม่ได้ผลงานจากกำลังนี้เลย ที่เรียกว่ากินแล้วนอน ตื่นนอนก็ ออกมานั่งเล่น จะไม่เกิดผลเกิดประโยชน์ในหน้าที่การงานให้ สำเร็จได้เลย นี่ฉันทิ การทำสมาธิโดยไม่มีปัญญาเป็นองค์ประกอบ ก็จะอยู่เพียงสุขกายสุขใจไปชั่วระยะหนึ่งแล้วก็เสื่อมไปเท่านั้น

ปัญหาต่างๆ ที่จะต้องชำระแก้ไขก็จะตกค้างอยู่ในใจต่อไป ฉะนั้น การทำสมาธิให้จิตมีความสงบเพียงให้เกิดความสุขทางใจ และให้เกิดกำลังใจเท่านั้น จะเอาไปละกิเลสความเห็นผิดทางใจ ไม่ได้เลย อย่างมากก็เป็นเพียงข่มกิเลสตัณหาไม่ให้เกิดความรุนแรง ในขณะที่จิตมีความสงบอยู่ เมื่อจิตถอนออกจากสมาธิแล้ว กำลังใจที่เกิดจากสมาธิก็จะไปเสริมกิเลสตัณหา และเสริมมิจฉาทิฏฐิให้เกิดความลุ่มหลงและเกิดความเห็นผิดต่อไป

ลักษณะสมาธิ ๒ ประเภท

การทำสมาธิมีลักษณะ ๒ อย่าง

(๑) สมาธิความตั้งใจมั่น

(๒) สมาธิความสงบ

สมาธิ ๒ อย่างนี้มีลักษณะแตกต่างกัน ดังจะได้อธิบายให้
เกิดความเข้าใจดังนี้ คำว่าสมาธิความตั้งใจมั่น จะนึกคำบริกรรม
อะไรก็ได้ ขอให้มีความถนัดใจ จะนึกว่า เวลาสุดลมหายใจเข้า
นึกว่า พุท ในขณะที่ปล่อยลมหายใจออกนึกว่า โธ อย่างนี้ก็ได้อ
หรือสุดลมหายใจเข้านึกว่า พองหนอ เวลาหายใจออกนึกว่า ยุบหนอ
อย่างนี้ก็ได้อ หรือนึกคำบริกรรมว่า สัมมาอรหัง อย่างนี้ก็ได้อ จะไม่
นึกคำบริกรรมอะไร เพียงสุดลมหายใจเข้า ก็มีสติระลึกได้อยู่ว่า
เราสุดลมหายใจเข้า ในขณะที่ปล่อยลมหายใจออก ก็ให้มีสติระลึก

รู้อยู่ว่าลมหายใจออก ลมหายใจเข้าหายาบ ก็ให้มีสติระลึกรู้ ลมหายใจออกหายาบก็ให้มีสติระลึกรู้ ลมหายใจเข้าละเอียดก็ให้มีสติระลึกรู้อยู่ว่าลมหายใจเข้าละเอียด ลมหายใจออกละเอียดก็ให้มีสติระลึกรู้อยู่ว่าลมหายใจออกละเอียด ทำใจให้มีความแผ่วเบา อย่างบังคับลมหายใจตัวเอง ให้หายใจเข้าหายใจออกตามปกติ

อย่าให้เกิดความอยากอะไรขึ้นที่ใจ เช่นอยากให้ลมหายใจเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ หรือไม่ให้ความอยากอย่างอื่น เช่นอยากให้อุจจาระมีความสงบ หรืออยากให้เห็นรูปภาพเป็นอย่างนั้น อย่างนี้ อยากเห็นนรก อยากเห็นสวรรค์ อยากให้ปัญญาเกิดขึ้น อยากรู้อยากเห็นแห่งความสิ้นทุกข์ อยากรู้อยากเห็นแห่งมรรคผลนิพพาน ถ้าหากให้ความอยากดังที่ได้อธิบายมานี้เกิดขึ้น ผู้นั้นจะถูกกิเลสสังขารหลอกใจได้ทันที ผู้นั้นก็จะเกิดความหลงไปตามสังขารนั้นๆ จนลืมนิ้ว แล้วจะเกิดความเห็นผิดและเกิดความเข้าใจผิดต่อไป จะเกิดความเข้าใจไปว่า เราภาวนาดีอย่างนั้น ภาวนาดีอย่างนี้ไป เกิดเป็นมิจฉาสมาธิ มีความเห็นผิด เข้าใจว่ามีความเห็นถูกต้องไปจึงยากที่จะแก้ไขหรือแก้ไขไม่ได้เลย

สมาธิความตั้งใจมั่นนี้จะมีสติระลึกได้ในคำบริกรรมอยู่ตลอดเวลา กิริยาความรู้สึกตัวในขณะนั้นก็รู้ตัวว่าเราอยู่ในปัจจุบัน

๑๐ ปัญญาอบรมใจ

ได้อย่างแน่วแน่ อากาการของจิตที่ตั้งมั่นนี้ บางคนก็ตั้งมั่นได้นาน บางคนตั้งมั่นไม่นานเลย นี่ก็เป็นไปตามนิสัยของแต่ละคนไม่เหมือนกัน ถ้าผู้มีนิสัยเป็นเจโตวิมุตติ ก็มีความตั้งมั่นได้นาน และจะนุ่มไปเป็นสมาธิความสงบได้ด้วย ถ้าผู้มีนิสัยเป็นปัญญาวิมุตติ ผู้นั้นจะทำสมาธิให้เกิดความตั้งมั่นได้ไม่นาน ประมาณ ๑๐ กว่า นาที หรือไม่เกิน ๓๐ นาที จะมีความรู้สึกขึ้นที่ใจว่าอยากคิด

ถ้าผู้นั้นเคยได้ฝึกปัญญามาก่อนแล้ว ก็ให้หยุดจากการนึกคำบริกรรม แล้วน้อมใจใช้ปัญญาพิจารณาให้เป็นไปตามหลักความเป็นจริงต่อไป เช่น ความเป็นจริงในสิ่งที่เป็นอนิจจัง ความไม่เที่ยง ความเป็นจริงในทุกข์ จะเป็นความทุกข์ทางกาย และทุกข์ทางใจ เป็นในลักษณะอย่างไรให้ใช้ปัญญาพิจารณาไปตามความจริงอย่างนั้น และพิจารณาเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์ทางกาย และเหตุให้เกิดทุกข์ทางใจ ให้รู้เห็นด้วยเหตุและผล ด้วยปัญญาเฉพาะตัว และทำใจให้เกิดความกลัวในทุกข์และกลัวในเหตุให้เกิดทุกข์อยู่เสมอ เมื่อเราน้อมไปคิดในสิ่งใด ใจก็จะค่อยรู้เห็นเป็นไปในสิ่งนั้นๆ ได้อย่างชัดเจนมากขึ้น จนเกิดความรู้อะไรตามความเป็นจริงในสิ่งนั้นๆ ได้อย่างชัดเจน

รู้เห็นเหตุตาทัก่อนเหตุตาทา

การน้อมใจพิจารณาในอนัตตา เริ่มต้นก็ให้รู้ว่าอัตตาตัวตนเป็นอย่างไร มีส่วนประกอบด้วยธาตุสี่ ดิน น้ำ ลม ไฟ ใช่ว่าอาการ ๓๒ ที่ทุกคนเคยอ่านและเคยสวดมนต์กันอยู่แล้ว ให้ใช้ปัญญาพิจารณาแยกแยะอาการแต่ละอย่างออกมา ให้รู้เห็นในลักษณะอาการนั้นให้ถูกต้อง ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ เป็นลักษณะอย่างไร ก็ทำความเข้าใจในสมมติว่าเป็นลักษณะนี้จริงๆ เหมือนกับรถ ถ้ารู้ออกมาทั้งหมดแล้ว คำว่ารถก็จะหมดไปทันที ทุกอย่างจะเป็นเพียงชิ้นส่วนและอะไหล่ของรถเท่านั้น ฉะนั้นใด อัตตาที่เข้าใจว่าเป็นตัวเราทั้งหมดนี้ ถ้าพิจารณาด้วยปัญญาอยู่บ่อยๆ ใจก็ค่อยรู้เห็นว่าไม่มีอัตตาตัวตนแต่อย่างใด จึงใช้ปัญญาฝึกใจให้เกิดความรู้เห็นตามความเป็นจริงอยู่

เสมอ และฝึกใจอยู่เสมอว่า อีกไม่นานนักใจกับร่างกายนี้ก็จะแยกทางกันไป ร่างกายจะเน่าทับถมอยู่ในพื้นดินนี้ ใจก็จะไปตามบุญกรรมที่ได้ทำเอาไว้แล้ว ทั้งเราทั้งเขาก็จะเป็นอย่างนี้เหมือนกันทุกคน แม้แต่สัตว์ดิรัจฉานทุกประเภทก็จะเป็นในลักษณะนี้เช่นกัน

สมาธิความสงบ ผู้ปฏิบัติภาวนาในยุคนี้สมัยนี้จะมีสมาธิเข้าใจในวิธีทำสมาธิความสงบได้เป็นอย่างดี เพราะมีผู้สอนวิธีทำสมาธิความสงบกันอยู่มาก หากมีการภาวนาปฏิบัติก็จะประกาศว่าให้ภาวนากัน ทุกคนก็จะเข้าใจว่าการภาวนาคือทำให้มีความสงบจะนึกถึงคำบริกรรมทำให้จิตเกิดความสงบทันที วิธีทำสมาธิความสงบนั้นก็เริ่มต้นเหมือนกันกับวิธีทำสมาธิความตั้งใจมั่นเหมือนกันกับที่ได้อธิบายมาแล้ว ถ้าผู้มีนิสัยใจเดรัจฉาน ผู้นั้นก็ทำให้จิตมีความสงบได้เร็วขึ้น จิตก็จะดิ่งลงอุปนาสมาธิ เข้าสู่รูปฌาน อรูปฌาน ได้เป็นอย่างดี ในช่วงที่จิตมีความสงบนี้เอง บางคนก็จะเกิดเป็นนิมิตในลักษณะต่างๆ กันไปตามนิสัยของท่านผู้นั้น บางท่านก็จะไม่เกิดนิมิตแต่อย่างใด มีแต่ใจแน่วแน่อยูในความสงบนิ่งเฉยพ่องอยู่ในฌานเท่านั้น ในขณะที่จิตอยู่ในความสงบนั้นอาการของจิตก็จะอยู่ในอุเบกขาเฉยอยู่ บางคนสงบได้ไม่นาน บางคนก็สงบได้อยุ่นาน

ในขณะที่จิตมีความสงบอยู่นั้น เรื่องราคะ ตัณหา กิเลสน้อยใหญ่ จะไม่ปรากฏที่ใจแต่อย่างใด เมื่อจิตถอนออกจากความสงบแล้ว อำนาจสมาธิและฌานยังไม่เสื่อม ใจก็จะมีความสุขเบากายเบาใจ อยู่ตลอดเวลา ในขณะที่สมาธิฌานเสื่อมลงไป กิเลสตัณหาน้อยใหญ่ ก็จะเกิดขึ้นที่ใจตามเดิม เหมือนกับศิลาทับหญ้า เมื่อเอาศิลาออกจาก ที่นั้นแล้ว หญ้าก็จะเกิดในที่นั้นตามเดิม นี่ฉันใด ใจที่มีความสงบอยู่ ก็เพียงข่มกิเลสตัณหาไว้ชั่วคราวเท่านั้น เมื่อสมาธิเสื่อมจากใจ เมื่อไร ใจก็จะเกิดความรักความชอบในกามคุณ เกิดราคะตัณหา เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลงต่อไป

สมาธิเพียงข่มกิเลสเท่านั้น

เมื่อใจยังมีความหลงไปตามกระแสโลกอยู่ มีความใฝ่ฝันใน
กามคุณอยู่ กำลังใจที่เกิดจากสมาธิความสงบก็จะเป็นกำลังหนุน
กิเลส ตัณหา ราคะ ให้เกิดความรุนแรงมากขึ้น เพราะกำลังใจที่
เกิดจากสมาธิความสงบเป็นเพียงกำลังหนุนเท่านั้น ถ้าผู้ฝึกสติปัญญา
มาดี กำลังของสมาธิก็จะเป็นตัวหนุนสติปัญญาได้เป็นอย่างดี
พิจารณาความจริงในสิ่งใด ก็จะทำให้เกิดความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง
ชัดเจน ถ้าไม่มีสติปัญญาให้หนุน กำลังใจที่เกิดจากสมาธิก็จะไป
หนุนกิเลสตัณหาน้อยใหญ่ให้ใจพุ่งไปตามอารมณ์ที่รักที่ชอบใจ
ต่อไป

คนส่วนใหญ่ยังมีความเข้าใจว่า การทำสมาธิความสงบ
จะทำให้เกิดปัญญา ทำให้ใจมีความบริสุทธิ์ผ่องใส ทำให้ใจละ

อาสวกิเลสตัณหา ความเห็นในลักษณะนี้เป็นมิจฉาติภูตฺติ มีความเห็นผิดโดยไม่รู้ตัว ถึงจะเข้าใจว่าเป็นความเห็นถูกอยู่ก็ตาม ก็จะเป็นความเห็นผิดต่อไป ดังคำว่า “เห็นผิดเป็นถูก เห็นชั่วว่าดี เห็นสิ่งไม่เที่ยงว่าเป็นของเที่ยง เห็นสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นสุข เห็นสิ่งที่เป็นอนัตตาว่าเป็นอัตตา” จึงตรงกันข้ามกับความเป็นจริงอยู่ตลอดเวลา ในความเห็นที่เกิดเป็นมิจฉาติภูตฺติ แต่เข้าใจว่ามีความเห็นเป็นสัมมาติภูตฺติ อย่างนี้ใช้ไม่ได้เลย ไม่เป็นไปตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าแต่อย่างใด

ฉะนั้น การภาวนาปฏิบัติจึงเริ่มต้นจากความเห็น ตามปกติใจจะมีความเห็นผิดเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว เราจึงต้องแก้ความเห็นที่เป็นมิจฉาติภูตฺติให้หมดไปจากใจเสียก่อน แล้วจึงมาเริ่มต้นใหม่ให้ใจมีความเห็นเป็นสัมมาติภูตฺติ ความเห็นชอบเห็นจริงตามความเป็นจริงที่ถูกต้อง

ในเมื่อใจเรายังไม่เป็นสัมมาติภูตฺติความเห็นชอบ เราก็อย่าพึ่งภาวนาปฏิบัติแต่อย่างใด เหมือนการออกรถลงสู่ถนน ถ้าเราไม่แน่ใจในเส้นทางที่เราจะต้องไป ก็อย่าแล่นรถออกไปให้ศึกษาเส้นทางให้ดี ดูแผนที่ให้เข้าใจ จนเกิดความมั่นใจว่าถูกต้องแล้วจึงออกรถไป จะไม่ทำให้เสียเวลา จะถึงจุดหมายปลายทางที่เราต้องการ

นี่ฉันใด การภาวนาปฏิบัติ ก็ฉันนั้น เราจึงมาแก้ความเห็นผิดของใจให้เกิดความเห็นถูก จากนั้นไปก็จะเกิดความเห็นถูก การภาวนาปฏิบัติก็จะเป็นแนวทางที่ถูกต้องในการเริ่มต้น ถูกในท่ามกลาง และถูกในที่สุด คือมรรคผลนิพพาน

ขณะนี้ผู้ตั้งใจภาวนาปฏิบัติกันอยู่มาก กำลังแสวงหาครูอาจารย์ให้เป็นผู้ชี้แนะแนวทางการปฏิบัตินี้อยู่ เหมือนผู้หลงทางกำลังเดินทางอยู่ หรือไม่แน่ใจในเส้นทางที่เรากำลังเดินอยู่ว่าผิดหรือถูก กำลังต้องการผู้รู้ชี้เส้นทางที่ถูกต้องให้ ถ้าผิดก็จะได้แก้ไข ถ้าถูกก็จะได้เดินทางต่อไปด้วยความมั่นใจ จะได้รับทุ้มเท ความพากเพียรลงไปอย่างเต็มกำลัง

ข้อควรระวัง เมื่อเรากำลังหลงทาง แต่ได้เพื่อนที่กำลังหลงทางเหมือนกันกับเรา หรือไปถามผู้ที่หลงทางเหมือนกันกับเรา ก็จะบอกส่งเดชไปเลยว่า ถูกแล้วๆ ถ้าเป็นไปในลักษณะนี้ ก็ตัวใครตัวมันก็แล้วกัน เพราะในยุคนี้ไม่เหมือนครั้งพุทธกาล

แสวงหาหัวใจ

เหมือนกับฝูงโคกำลังแสวงหาหัวหน้าโค ให้พาลอยข้าม
กระแสแห่งมหาสมุทร ถ้าฝูงโคกลุ่มใดได้หัวหน้าโคตัวที่เคยข้าม
กระแสนมาก่อน ก็ถือว่าฝูงโคเหล่านั้นมีความโชคดีไป เพราะ
หัวหน้าโคเคยได้ผ่านและข้ามกระแสนมาแล้ว ตรงไหนที่เป็นโขดหิน
ตรงไหนที่เป็นวังวน ตรงไหนที่มีกระเซ้ ที่ไหนที่มีปลาฉลาม ตรง
ไหนที่มีโทษภัยอย่างไร หัวหน้าโคจะรู้เส้นทางในการข้ามกระแสน
นี้ได้เป็นอย่างดี จึงได้พาฝูงโคทั้งหลายข้ามกระแสนถึงฝั่งอย่าง
ปลอดภัย ถ้าฝูงโคได้หัวหน้าตัวที่ไม่เคยข้ามกระแสนมาก่อน ก็ไม่
ทราบหัวหน้าโคจะพาฝูงโคข้ามกระแสนในจุดไหน ในขณะที่
พาฝูงโคลอยคอกันอยู่ในท่ามกลางมหาสมุทร อาจเข้าไปในจุด
น้ำวังวน จุดกระเซ้ จุดปลาฉลามกำลังออกหากิน ทั้งหัวหน้าโค

และฝูงโคทั้งหลายจะเอาตัวรอดได้หรือไม่ หรือจะมีอะไรเกิดขึ้นกับหัวหน้าโคและฝูงโคเหล่านั้น

นี่ฉันใด ในยุคนี้สมัยนี้ หัวหน้าโคหรือครูอาจารย์ที่เราต้องการ จะเลือกได้ด้วยวิธีใด จะดูอย่างไรว่าเป็นของแท้ของปลอม ไม่เหมือนในครั้งพุทธกาล ที่มีพระพุทธเจ้าและมีพระอริยเจ้าทั้งหลายอยู่เป็นจำนวนมาก การสอนธรรมปฏิบัติของพระอริยเจ้านั้นจะสอนไปในทิศทางเดียวกัน พุทธบริษัทไม่ได้เถกเถียงกันว่าองค์นั้นสอนผิด องค์นี้สอนถูก องค์นั้นสอนทางตรง องค์นี้สอนทางอ้อม ฟังธรรมของพระอริยเจ้าร้อยองค์พันองค์ก็เหมือนกันทั้งหมด นั่นคือสอนสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ เป็นจุดเริ่มต้นเป็นหลักยืนตัว เป็นหลักใหญ่ในการปฏิบัติธรรมทั้งหลาย

ในยุคนี้สมัยนี้ ถึงจะมีผู้สอนธรรมและการปฏิบัติอยู่ ความถูกต้องชัดเจนจะเป็นอย่างไรก็ไม่ควรวิพากษ์วิจารณ์ ถ้าหากการสอนและการปฏิบัติอยู่ในชั้นกามาวจรกukul ไม่มีปัญหาอะไร ทั้งผู้สอนและผู้ปฏิบัติก็ทำหน้าที่ได้ดีถูกต้องอยู่แล้ว ส่วนธรรมะที่เป็นโยคาวจรกukul ที่เป็นแนวทางจะข้ามพ้นไปจากวิถีสงสารนั้น จะเกิดความสับสนอยู่มากพอสมควร จะเป็นเพราะผู้สอนตีความหมายในธรรมะหมวดนี้ไม่ชัดเจน หรือไม่ถูกต้อง แล้วนำ

มาสอนคนอื่นให้เกิดความเข้าใจผิดไปก็อาจเป็นไปได้ หรือผู้ฟังไม่เข้าใจในธรรม ตีความหมายผิดไปก็อาจเป็นไปได้เช่นกัน

ฉะนั้น จึงมีปัญหาถกเถียงกันว่าสายนั้นผิดสายนี้ถูก สายนี้ทางตรง สายนี้ทางอ้อม เกิดขึ้น ทุกสายจะต้องประกาศว่าถูกต้อง ตรงสู่มรรคผลนิพพานด้วยกัน จึงยากที่จะตัดสินว่าสายไหนผิด สายไหนถูกกันแน่ ถึงจะมีผู้รู้ดีรู้ชอบในแนวทางปฏิบัติอยู่ก็ตาม ก็ยากที่จะทำความเข้าใจให้สายต่างๆ กลับมาเข้าใจในทางที่ถูกต้องได้ ก็เพราะได้แบ่งกันออกไปเป็นกลุ่มเป็นเหล่ากันแล้ว แนวทางปฏิบัติชั้นโยคาวจรกุตสนี้ เป็นแนวทางปฏิบัติระดับสูง เป็นอุบายการปฏิบัติเพื่อให้พ้นไปจากภพทั้งสาม สำหรับฆราวาส แล้วจึงยากในการปฏิบัติให้เป็นไปได้

กามาจรกุศล

เราเป็นฆราวาส หากไม่สามารถจะปฏิบัติให้ถึงโยคาวจรกุศลได้ในชาตินี้ เราก็ควรปฏิบัติอยู่ในขั้นกามาจรกุศล ฝึกตนเองให้อยู่ในสังคมส่วนรวมให้มีความสุขได้ ถึงจะเป็นโลกียสุขก็ยิ่งดีกว่าความทุกข์ใจที่เกิดขึ้น ความทุกข์นี้มีเหตุให้เกิดขึ้นมากมาย ถ้าเราเข้าใจในเหตุให้เกิดทุกข์ได้ เราก็จะมีอุบายหลบหลีกจากเหตุแห่งทุกข์นั้นไป ไม่ให้เกิดความทุกข์เต็มตัว จนกินไม่ได้ นอนไม่หลับ จนทำอะไรไม่ได้ มีแต่ความเดือดร้อนทั้งวันทั้งคืน

คำว่าเหตุมีอยู่ ๒ อย่าง

(๑) เหตุที่เกิดจากภายใน

(๒) เหตุที่เกิดจากภายนอก

เหตุที่เกิดจากภายใน คือตัวเองเป็นคนก่อเหตุ ส่วนสภาวะเหตุ

คือเหตุประจำตัว เรียกว่า วิบาก คือภพชาติที่เกิดขึ้นมาแล้ว ต้องได้รับทุกข์ เรียกว่า สภาวะทุกข์ คือทุกข์ประจำชั้น ที่ทุกคนได้รับกันอยู่ในปัจจุบัน ทุกข์ที่เป็นเจ้าเรือน ทุกคนต้องแบกภาระหนักเฉพาะตัว ส่วนเหตุภายในที่จะไปก่อเหตุให้เกิดขึ้นนั้น หมายถึงใจ เมื่อใจมีความเห็นแก่ตัว เป็นผู้มีอัตตาสูง ก็จะก่อเหตุให้เกิดขึ้นแก่ตัวเอง เป็นผู้มีทิฐิมานะสูง เป็นผู้ไม่ยอมแพ้ใคร เป็นผู้ไม่ยอมก้มหัวให้แก่ใคร ถึงทำไปก็เป็นเพียงกิริยาในการกระทำเท่านั้น

เหตุที่จะทำให้เกิดมานะทิฐิมิหลายทาง เช่น ถ้าว้าเรามีฐานะดีกว่าเขา เรามีชาติตระกูลสูงกว่าเขา เรามีความรู้สูงกว่าเขา เรามีตำแหน่งที่สูงกว่าเขา เรามีบริวารเพื่อนฝูงมากกว่าเขา หรือลาภ ยศ สรรเสริญ สิ่งเหล่านี้จะเป็นบ่อเกิดแก่ผู้ที่ลืมหองตัว มีมานะทิฐิได้ทั้งนั้น เมื่อมีความหลงตัวลืมหองตัวเกิดขึ้นแล้ว จะทำอะไรให้แก่ใครๆ ก็จะทำไปตามใจ ไม่มีความเกรงขามหวั่นกลัวต่อใคร เพราะถ้าว้าเราใหญ่พอตัว จะผิดใจไม่พอใจต่อคนใดคนหนึ่ง จะไม่คิดในเรื่องนี้ มีแต่เอาชนะคนอื่นเรื่อยไป ถึงจะทำผิดไปก็ไม่มีความละอายแก่ตัวเอง ไม่มีความละอายแก่ผู้อื่น ไม่ละอายในการทำชั่ว ไม่เกรงกลัวในบาปอกุศล แม้แต่การพูด

ก็เช่นกัน จะพูดในลักษณะข่มๆ ชู่ๆ ให้คนอื่นเกรงกลัวแก่ตัวเอง อยู่เสมอ จะพูดอย่างไรก็พูดไปตามใจอยากจะพูด โดยไม่คิดถึง อกเขาอกเราว่าเขาจะรับคำพูดเราได้หรือไม่ เป็นผู้ไม่รับความผิดใน คำพูดของตัวเอง ถือว่าเราใหญ่ ไม่มีใครจะทำจะพูดอะไรแก่เราได้ จะไปที่ไหนในสังคมอย่างไร จะเข้าใจว่าเราใหญ่อยู่ตลอดเวลา

ผู้มีอัตตมานะสูงอย่างนี้ เป็นเผด็จการให้ทุกคนทำตาม คำสั่ง และให้เชื่อฟังคำพูดของตนแต่ผู้เดียว ให้เราสังเกตดูก็ แล้วกัน เราเป็นผู้ปฏิบัติ ต้องกำจัดการอัตตาคำให้หมดไปจากใจ ให้ได้ พยายามฝึกนิสัยให้แก่ตัวเอง นั่นคือการปฏิบัติธรรม ฝึกใจ อบรมใจอยู่บ่อยๆ เมื่อใจได้ฝึกดีแล้ว กิริยาการทำทางกายและการพูดทางวาจา ก็จะละมานะอัตตาคำให้หมดไปโดยปริยาย จึงนับ เป็นผู้สำรวมกายวาจาใจแล้วเป็นอย่างดี

สัพปุริสธรรม ๗

สัพปุริสธรรม ๗ ข้อนี้ เป็นอุบายในการปฏิบัติได้เป็นอย่างดี เสริมสติปัญญาให้ฉลาดรอบรู้ในหมวดธรรมต่างๆ ได้ดี ตีความหมายในหมวดธรรมนั้นๆ ให้ถูกต้อง รอบรู้ความหมายในหมวดธรรมนั้นๆ ได้ชัดเจน แล้วฝึกกายวาจาใจให้เป็นไปในหมวดธรรมนั้นๆ กลมกลืนกันไป มิใช่ว่าธรรมที่รู้เป็นอย่างหนึ่ง ความประพฤติทางกายวาจาใจเป็นไปอีกอย่างหนึ่ง ถ้าเป็นในลักษณะนี้ ไม่นับว่าผู้นั้นปฏิบัติธรรมแต่อย่างใด เพราะการศึกษาธรรมในตำรา ใครๆ ก็ศึกษาได้ ถ้าไม่ฝึกกายวาจาใจให้เป็นไปในหมวดธรรม ความรู้ที่ได้ศึกษามากก็ไม่มีประโยชน์อะไร

เหมือนกับรู้เรื่องของอาหารดี อาหารอย่างนั้นก็รู้ อาหารอย่างนี้ก็รู้ แต่ไม่ได้รับประทานอาหารนั้นเลย หรือเหมือนกับ

ทัพพีที่ตักอาหาร ก็จะไม่รู้รสชาติของอาหารนั้นเลย นี่ฉันใด การศึกษารู้ในหมวดธรรมต่างๆ มาดีแล้วก็ตาม ถ้าไม่ปฏิบัติกาย วาจาใจให้เป็นไปในธรรมที่ได้ศึกษามา รสชาติของธรรมเป็นอย่างไร ความอิมเอิบ ความปิติในธรรม ก็จะได้สัมผัสแต่อย่างใด หรือ เหมือนกับมดแดงที่เกาะอยู่กับผลมะม่วงสุกที่มีไอซารส ก็จะไม่ รับรู้รสของมะม่วงนั้นเลย การรู้ธรรมในตำรา ถ้าไม่นำมาปฏิบัติ ฝึกตัวเองให้เป็นไปในธรรม ก็จะเป็นผู้ถือใบลานเปล่าตลอดไป

ฉะนั้น สัปบุริสธรรมนี้ จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ถ้าผู้มี สติปัญญาที่รอบรู้ ก็สามารถนำเอาหมวดธรรมนี้มาปฏิบัติได้เป็น อย่างดี จะมีความรู้สึกว่ธรรมนี้มีคุณมหาศาลเฉพาะผู้ปฏิบัติเอง ถึงจะไม่ประกาศให้ใครๆ ได้รู้ว่าเราปฏิบัติธรรมอยู่ก็ตาม แต่ตัวเรา ก็รู้ว่าเราปฏิบัติธรรมอยู่ ใครจะรู้หรือไม่รู้ ไม่ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเราไม่ได้ปฏิบัติเพื่ออวดตัว ไม่ต้องการความยกย่องสรรเสริญ จากใครๆ ทั้งนี้ เราจะปฏิบัติเพื่อจำกัดความชั่วร้ายที่ไม่ดีงามออก จากกายวาจาใจของตัวเอง และฝึกใจให้เป็นไปในสัมมาปฏิบัติ ที่ถูกต้องในธรรมเท่านั้น จะได้อธิบายในเรื่องสัปบุริสธรรม ๗ ดังต่อไปนี้

ธัมมัญญาตา

ธัมมัญญาตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ ผู้จะรู้จักเหตุได้ ผู้นั้นต้องมีสติปัญญาที่ดี มีความฉลาดรอบรู้ในเหตุว่า การทำอย่างนี้เป็นเหตุดีหรือไม่ดี จะมีผลเกิดขึ้นจากกระทำนั้นอย่างไร ถ้าพิจารณาเห็นว่าเป็นผลที่ออกมาไม่ดี ทำให้ตัวเองและคนอื่นสัตว์อื่นมีความทุกข์เดือดร้อนเกิดขึ้นได้ ก็ให้หยุดกระทำในเหตุนั้นเสีย ถ้าเหตุใดได้พิจารณาด้วยปัญญาดีแล้วว่า การทำอย่างนี้จะได้รับผลที่ดี มีความสุขความเจริญ เป็นไปในประโยชน์ตนและประโยชน์ส่วนรวมให้ดีขึ้น จงพยายามทำในเหตุนี้ให้มากและทำให้เต็มที่ เพราะเป็นประโยชน์สุขแก่ตัวเองและผู้อื่น ไม่ต้องไปวิตกกังวลกับสิ่งใด เพราะได้วิเคราะห์วิจัยด้วยสติปัญญาอย่างถูกต้องแล้ว การทำดีจะมีความถูกต้องเป็นธรรมอยู่นั้น ชอบมีมารมา

ผจญอยู่เสมอ เพราะคนพาลที่มีสติปัญญาทราวมจะคอยขัดขวาง อยู่ตลอดเวลา หาวว่าเราอวดดีอวดเด่นเพื่อแข่งขันกับคนนั้นคนนี้ หาวว่าเราทำข้ามหน้าข้ามตา แชนงหน้าแชนงหลังสารพัดที่เขาจะนำมาโจมตีเพื่อให้เราหมดกำลังใจ ฉะนั้น เราไม่ต้องท้อถอยและท้อใจในการทำของเรา จงเอาความถูกต้องเป็นธรรมในการกระทำต่อไป ใครจะว่าขัดผลประโยชน์ในลาภ ยศ สรรเสริญ ไม่สำคัญ จงตั้งมั่นในเหตุที่ถูกต้องที่เราได้พิจารณาแล้วด้วยสติปัญญา ใครจะว่าผิด อย่าไปสนใจในคนกลุ่มนั้นเลย

เหตุในการพูดนี้ก็เช่นกัน ให้เราพิจารณาเรื่องที่เราจะพูดกับคนใดและสังคมใด เราต้องใช้สติปัญญากลับกรองในคำพูดของเราให้ดี มิใช่ว่าพูดในสิ่งที่อยากจะพูดตามใจตัวเอง เพราะการพูดเป็นเหตุให้เกิดเป็นผลตอบสนอง ถ้าพูดดีจะเป็นเหตุให้เกิดผลตอบรับในทางที่ดี ถ้าพูดชั่วก็เป็นผลชั่วเกิดตามมาเช่นกัน ฉะนั้น การพูดจึงเป็นเหตุให้คนรักกันสงสารกัน และเป็นเหตุให้เกิดความสามัคคีกันได้ ดังคำโบราณว่า “พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง” นี้หมายความว่า ให้ใช้สติปัญญาพิจารณาในคำพูดของตัวเองว่า การพูดอย่างนี้ทำให้คนอื่นมีความเดือดร้อนไม่พอใจกับคำพูดของเราหรือไม่ หรือพิจารณาว่า ถ้าคนอื่นพูดให้เราอย่างนี้

เรามีความพอใจหรือไม่ ถ้าไม่พอใจในคำพูดของเขาอย่างนี้
ทีหลังเราก็อ่าพูดในลักษณะนี้กับคนอื่นต่อไป เพราะคำพูดที่
ไม่ดีนี้ ทั้งเขาและเราไม่ชอบด้วยกันทั้งนั้น หรือแม้แต่สัตว์ดิรัจฉาน
เขาก็ไม่ชอบคำพูดที่ไม่ดีเช่นกัน

ฉะนั้น เราเป็นมนุษย์ที่ได้นามว่าเป็นผู้มีจิตใจสูง เป็นสัตว์ที่มี
สติปัญญาเหนือกว่าสัตว์ดิรัจฉานทั้งหลาย ในการพูดก็ต้องรู้จัก
เหตุพูดให้ถูก ว่ากาลไหนควรพูดอย่างไร เรื่องอะไร หรือกาลไหน
ที่ไม่ควรพูด เราต้องใช้สติปัญญาพิจารณาในกาลนั้นๆ มิใช่พูด
จำเจ ววนวนจนคนอื่นเกิดความสับสน ฟังแล้วไม่เข้าใจ ทำให้คนอื่น
เกิดความรำคาญ และอย่าใช้คำพูดเป็นหอกเป็นดาบ เข้าทำร้ายด้วย
ทวิภูมิตระ อ่าพูดด้วยอวดตาเพื่อข่มขู่ผู้อื่นว่าเขาด้อยกว่าเรา
ใช้คำพูดที่ทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น โดยขาดสติความสำนึก
ว่าทุกคนมีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบเหมือนกัน

แต่คุณค่าของมนุษย์ก็อยู่ในความประพฤติที่แตกต่างกัน
กับพวกสัตว์ดิรัจฉาน พวกสัตว์เอาชนะกันด้วยอวดตา ตัวไหนมี
กำลังดี มีเขี้ยวเล็บ เขาก็ชนะไป แต่มนุษย์เราไม่ควรจะเลียนแบบ
เอาเยี่ยงอย่างของหมู่สัตว์ดิรัจฉาน ต้องพูดกันด้วยเหตุผล เอาชนะ
กันด้วยความดี จึงจะสมศักดิ์ศรีว่าเป็นมนุษย์ใจสูงด้วยคุณธรรม

จึงสมกับว่าเป็นผู้ปฏิบัติธรรม ใช้คำพูดประสานน้ำใจผู้อื่นให้เกิดความรักและความสงสารกัน และอยู่กันได้อย่างมีความสุขตลอดไป จนชั่วอายุจะสิ้นสลาย

เหตุที่สำคัญยิ่งอีกอย่างหนึ่งนั้นคือความเห็น ความเห็นนี้มีความละเอียดอ่อนมาก จึงเป็นของยากแก่ผู้มีสติปัญญาน้อยจะรู้เห็นและเข้าใจได้ ถ้าผู้มีสติปัญญาที่ดี มีความฉลาดรอบรู้ก็จะไม่เหลือวิสัยแต่อย่างใด จะมีความเข้าใจในเหตุนี้ง่ายไปเสียทั้งหมด และรู้จักวิธีที่จะแก้ไขในเหตุที่ไม่ดีให้เป็นดีได้ เพราะเหตุนี้มีอยู่ ๒ อย่าง คือ เหตุดี และเหตุไม่ดี ใช้สติปัญญาพิจารณาในเหตุทั้งสองอย่างให้เข้าใจว่า เหตุที่ดีเป็นอย่างไร และเหตุที่ไม่ดีเป็นอย่างไร ให้พิจารณาทบทวนดูด้วยสติปัญญาอย่างละเอียด ก็จะเข้าใจรู้เห็นเหตุทั้งสองนี้มีความแตกต่างกันเป็นอย่างมาก

เหตุที่ไม่ดีนั้นคือความเห็นที่เป็นมิจฉาทิฎฐิ ความเห็นผิด และเข้าใจผิดในหลักความเป็นจริง เช่น อนิจจัง ความไม่เที่ยงในสิ่งใด เราก็คงฝันธรรมชาติว่าจะให้สิ่งนั้นเที่ยงตลอดไป ไม่อยากให้สิ่งนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ชอบใจ อยากให้สิ่งนั้นคงอยู่เป็นคู่กับความต้องการของเรา เมื่อสิ่งนั้นไม่เป็นไปตามที่เราต้องการ ก็จะเกิดความไม่สบายใจทุกข์ใจ

นี่ก็เพราะความเห็นเป็นต้นเหตุ จึงมีความทุกข์ใจเกิดขึ้น จึงกลายเป็นมิจฉาทิฎฐิความเห็นผิดไปโดยไม่รู้ตัว ถ้ามีสติปัญญาพิจารณาให้รู้เห็นตามความเป็นจริงอยู่ ความทุกข์ใจก็จะไม่เกิดขึ้นแต่อย่างใด

ความเห็นที่เป็นเหตุให้เกิดความเข้าใจผิดอีกอย่างหนึ่ง นั่นคือความทุกข์ ความทุกข์นี้ไม่มีใครต้องการ แต่ก็หนีไม่พ้น เพราะเป็นธรรมชาติความจริง จะมีอยู่กับมนุษย์ทุกคน ใครเกิดมาจะต้องเจอทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น จึงเป็นความทุกข์แบบลูกโซ่ เชื่อมโยงต่อกันมาโดยเป็นธรรมชาติเอง ใครมาเกิดต้องได้รับมรดกแห่งความทุกข์ถ่ายทอดกันมาด้วยกัน เราคนหนึ่งที่ได้รับมรดกตกทอดมาเหมือนคนอื่นทั่วไป ถ้าไม่พิจารณาให้เข้าใจในเหตุผลแล้ว จะเกิดความหลงผิดได้ นั่นคือไม่ยอมมีทุกข์โดยประการทั้งปวง อยากให้มีแต่ความสุข สบายกายสบายใจอยู่ตลอดเวลา เพราะความทุกข์เป็นผลมาจากเหตุคือความเกิดความเกิดเป็นผลมาจากเหตุคือตัณหาความอยาก ความเห็นผิดในตัณหาตัวเองเป็นต้นเหตุ จึงทำให้เราได้มาเกิดรับทุกข์ในชาติปัจจุบัน

ฉะนั้น ความเห็นผิดนี้เองจึงได้ยึดเอาภพมาเป็นที่เกิด

จะเป็นมนุษย์ในชาติไหนภาษาใดไม่สำคัญ ถือว่าผู้นั้นมีเหตุแห่งความหลงผิดด้วยกัน มีความเห็นผิดว่าโลกมนุษย์นี้น่าอยู่อาศัย ดูส่วนไหนของโลกนี้มีแต่ความเจริญเพลิดเพลินใจอยู่ตลอดเวลา เมื่อมาพิจารณาด้วยสติปัญญาให้เป็นไปตามความเป็นจริงแล้ว ความเห็นอย่างนี้เป็นมิจฉาทิฐิ ความเห็นผิดโดยไม่รู้ตัว เมื่อไรหนอจะมีสติปัญญาพิจารณาให้รู้เห็นตามความเป็นจริงได้ ให้ใจมีความเห็นเป็นสัมมาทิฐิ มีความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรมอย่างแท้จริง

ความเห็นที่เป็นสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบนี้ก็ไม่เหลือวิสัยข้อสำคัญขอให้ฝึกสติปัญญาให้ดี มีความฉลาดรอบรู้ในเหตุและผล จึงจะเลือกเอาความถูกต้องชอบธรรมได้ เรียกว่าปรับความเข้าใจในความเห็นเสียใหม่ ให้เข้าใจในเหตุที่เกิดทุกข์ และรู้เห็นในผลที่เป็นทุกข์ของภพชาติให้ถูกต้อง ว่าทุกข์ที่เป็นสภาพประจำขั้นนี้อยู่เป็นอยู่อย่างนี้ จะไปเกิดในชาติหน้าก็จะเกิดในก้อนทุกข์นี้เช่นกัน

ฉะนั้น จึงฝึกใจทำให้รู้เท่าความจริงของทุกข์นี้ไว้เท่านั้น หรือทุกข์เกิดจากความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดก็ตาม ถือว่าเกิดจากความเข้าใจผิดความเห็นผิดในตัวเราเอง จะไปโทษสิ่งนั้น

สิ่งนี้ว่าทำให้เราเป็นทุกข์ไม่ได้เลย หรือไปโทษดินฟ้าอากาศว่า
เย็นจัดร้อนจัดก็ไม่ถูกเช่นกัน เพราะธรรมชาติเขาเป็นอย่างนั้น
ก็ต้องอดทนอยู่กันไป หรือทุกข์เกิดจากความผิดหวังนานาประการ
เพราะความอยากเป็นต้นเหตุ อยากให้สิ่งนั้นเป็นอย่างนี้ อยากให้
สิ่งนี้เป็นอย่างนั้น เมื่อไม่เป็นไปตามความอยากของตัวเองก็
เป็นทุกข์ เมื่อมาเข้าใจตามความเป็นจริงในเหตุและปัจจัยของ
ทุกข์ด้วยสติปัญญาเมื่อไร เมื่อนั้นก็จะเกิดความสบายภายใน
ใจของเราเอง

อัตถัณฺณตา

อัตถัณฺณตา **ความเป็นผู้รู้จักผล** คำว่าผล หมายถึงสิ่งที่เกิดมาจากเหตุ ถ้าได้รับผลดี ก็คือเหตุได้ทำมาดี ถ้าได้รับผลที่ไม่ดี ก็แสดงว่าเราทำเหตุไว้ไม่ดี คำว่าเหตุ หมายถึงสิ่งที่ทำผ่านไป **แล้วในอดีต** คำว่าผล หมายถึงการได้รับในปัจจุบัน หลายคนยังไม่ยอมรับในกฎแห่งความเป็นจริง ไม่ยอมรับในสิ่งที่ไม่ดีที่ทำไปแล้ว พยายามฝืนความจริงอยู่ตลอดเวลา ตัวเองทำอะไรมาในสิ่งที่ไม่ดี จะไม่ยอมรับผิดในส่วนนั้น แต่จะขอรับผลที่ชอบใจตามความต้องการของตัวเอง นี่เรียกว่าผู้มี ความพยายามจะเอาชนะความจริง อันเป็นสิ่งที่เอาชนะไม่ได้ แต่ก็ชนะให้ได้ ถ้าเป็นในลักษณะนี้ ผลแห่งความทุกข์จะเพิ่มขึ้นปริมาณเท่าตัว

ฉะนั้น คนเราชอบในผลที่ดี ผลที่ไม่ดีไม่มีใครชอบ การสร้าง

เหตุชอบทำในสิ่งที่ไม่ดี เหตุที่ดีไม่ชอบทำเอาไว้ เมื่อผลที่ไม่ดีเกิดขึ้นก็โวยวายไปว่าไม่น่าเป็นอย่างนี้ และบ่นต่อไปว่าในชาตินี้ไม่ได้ทำความชั่วอะไร ทำไมจึงได้เกิดความชั่วร้ายขึ้นกับเราอย่างนี้ จริงอยู่ในชาตินี้ไม่ได้ทำกรรมชั่ว ในชาติก่อนเราเคยได้ทำกรรมชั่วไว้แล้วมิใช่หรือ ถึงจะไม่ยอมรับความจริงที่เป็นมาในอดีตก็ตาม ความจริงก็จะให้ผลที่เป็นจริงตลอดไป ไม่ว่าผู้นั้นจะนับถือศาสนาอะไร หรือไม่นับถือศาสนาอะไรก็ตาม ส่วนการสร้างกรรมทำในเหตุดีเหตุชั่ว จะทำเหมือนกัน และจะได้รับผลดีผลชั่วในการกระทำของตัวเองด้วยกันทั้งนั้น

ฉะนั้น อรรถกถา ความเป็นผู้รู้จักผลที่เกิดจากเหตุ รู้จักเหตุดีผลดี รู้จักเหตุชั่วผลชั่ว ผู้มีธรรมอยู่ในตัวจะเลือกทำแต่เหตุที่ดีเป็นนิสัย ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนสังคมใด เมื่อใจมีธรรม จะสร้างแต่เหตุดีตลอดไป เพราะมีความมั่นใจอยู่ว่าผลที่ดีจะเกิดขึ้นแน่นอน ถ้ามีความเข้าใจอย่างนี้ ชื่อว่าผู้ที่มีสติปัญญาที่ดี มีเหตุผล เป็นที่พึ่งของตนเองได้ จึงเรียกว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน” สามารถมองผลที่เกิดมาจากเหตุ และมองเหตุที่จะออกไปเป็นผลที่จะเกิดตามมา จะเรียกว่าผู้ที่มีสติปัญญาความฉลาดรอบรู้อยู่ในตัว การตัดสินใจในการทำสิ่งใดจะไม่ผิดพลาด เพราะใช้ปัญญา

พิจารณาดีแล้ว แม้แต่การพูดก็มีสติปัญญารอบรู้ไว้ ถ้าพูดอย่างนี้ จะมีผลอย่างไร ความเข้าใจในเหตุผลอย่างนี้แล จึงนับว่าผู้นั้นมีสติปัญญา

หมวดธรรม ๒ หมวดนี้มีความหมายเชื่อมโยงต่อกันได้ เป็นอย่างดี ฉัมมัถฺยญฺตา หมายถึงรู้จักเหตุ อັถถัญญฺตา หมายถึงรู้จักผล เหตุและผลทั้งสองอย่างนี้จะป็นองค์ประกอบในการปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะปฏิบัติธรรมชั้นโลกีย์และปฏิบัติธรรมชั้นโลกุตระ จะมีหลักเหตุผลทั้งสองนี้เป็นการวินิจฉัยในการตัดสินใจได้ การปฏิบัติผิดถูกอย่างไร ก็ต้องใช้เหตุผลมาเป็นคู่กับปัญญา เพื่อการพิจารณาในการตัดสินใจครั้งไป

อัตตัญญา

อัตตัญญา เป็นผู้รู้จักตน คำว่าตน ก็หมายถึงตัวเรา คือธาตุสี่ขั้นนี้เอง ให้เป็นผู้รู้จักความประพฤติกของตัวเราเอง ทุกคนต้องมีกิจกรรมารยาทในการแสดงออก การแสดงออกนั้นมีอยู่ ๓ ทางด้วยกัน

(๑) การแสดงออกทางกาย

(๒) การแสดงออกทางวาจา

(๓) การแสดงออกทางใจ

ส่วนการแสดงออกทางใจจะรู้ได้เฉพาะตัว โดยจะอธิบายทีหลัง ขณะนี้จะอธิบายในการแสดงออกทางกายและวาจาที่เป็นตัวตนให้เข้าใจ เพราะกายวาจาเป็นสื่อของสังคมโลก จะใช้สื่อทางกายวาจาต่อกัน ในโลกนี้เราจะอยู่คนเดียวไม่ได้ ต้องมี

ความเกี่ยวข้องอยู่ในสังคมนี้อยู่ทั่วไป ทุกคนในสังคมนี้นี้ต้องการความสุขสบายด้วยกัน ถ้าทุกคนรู้จักตน ในสังคมจะมีแต่สุขใจ รื่นเริงอยู่ตลอดเวลา เพราะทุกคนมีความต้องการเหมือนกัน นั่นคือไม่ต้องการให้คนอื่นมาพูดให้เราเกิดความไม่สบายใจ ถ้าเข้าใจได้อย่างนี้ เราก็ต้องรู้ตัวเองว่าไม่ควรทำ ไม่ควรพูดให้คนอื่นมีความเดือดร้อนเป็นทุกข์จากตัวเราเช่นกัน ฉะนั้น การรู้ตัวเองจึงเป็นสิ่งสำคัญในสังคมนี้นี้ เพราะการทำการพูดให้แก่คนอื่นไม่ดีอย่างไร เรา รู้จักตัวเองว่า เมื่อคนอื่นทำกับเราที่ไม่ดี พูดไม่ดีให้แก่เรา จะเกิดความรู้สึกเป็นอย่างไร คนอื่นก็จะเหมือนกับเราอย่างนั้น

ฉะนั้น การปฏิบัติในสัปปริสธรรม ๗ ข้อนี้ จะมีความเชื่อมโยงต่อกันทุกข้อเลยทีเดียว จะปฏิบัติเฉพาะธรรมข้อใดข้อหนึ่งโดยไม่มีหมวดธรรมอื่นมาเป็นองค์ประกอบ การปฏิบัติธรรมก็จะไม่เกิดความสมบูรณ์แต่อย่างใด เช่น อัตตัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักตน การปฏิบัติก็ต้องเชื่อมโยงไปหาเหตุ และเชื่อมโยงไปหาผลว่า การปฏิบัติจะมีเหตุผลประกอบในการรู้ตนอย่างไร ในการตัดสินใจ ในการทำผิดพูดผิด และมีเหตุผลในการทำถูกพูดถูกของตนอย่างไร ก็ต้องมีอุบายใช้ปัญญามาพิจารณาในการทำในการพูด

ของตัวเองด้วยเหตุและผล เพราะหลักเหตุผลเป็นอุบายวิธี
 คลี่คลายปัญหาต่างๆ ปัญหา เว้นเสียแต่ผู้ไม่มีสติปัญญาเท่านั้น
 จะนำเหตุผลมาใช้ไม่ได้ หรือจะเอามาใช้ก็จะเข้าข้างตัวเอง เช่น
 คนพาลทำผิดพูดผิดเขาก็มีเหตุผลของพวกคนพาล หาวิธีปกป้อง
 โฆษณาว่าตัวเองทำถูกพูดถูกเรื่อยไป ในลักษณะอย่างนี้เรียกว่า
 เป็นผู้มีอัตตาสูง ไม่ยอมแพ้อะไร จึงกลายเป็นผู้ล้มตัวด้วยทฤษฎีมานะ
 ของตัวเอง

ฉะนั้น ผู้จะรู้ตัวเองได้ ต้องฝึกสติปัญญาของตัวเองให้มี
 ความฉลาดรอบรู้ แล้วนำมาพิจารณาดูตัวเองว่ามีความบกพร่อง
 ในการทำในการพูดที่ตรงไหน ต้องแก้ไขในการทำในการพูดใน
 ตรงนั้น ให้คนอื่นยอมรับการทำการพูดของเราได้ จึงเรียกว่าเป็น
 ผู้ปฏิบัติธรรม

อรรถกถา การรู้ตัวเองในการปฏิบัติธรรมที่สูงขึ้นไปกว่านี้
 คือการปฏิบัติธรรมในหมวดชั้นห้า พิจารณาให้เป็นไปตาม
 ไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ต้องตีความหมายในคำว่า
 ชั้นห้าให้เข้าใจ เพราะรู้กันอยู่ว่าชั้นห้านี้เป็นตน คำว่าตน ทุกคน
 ก็ต้องชี้เข้าตัวเองว่าเป็นตน เช่น รูป เวทนา สัญญา สังขาร
 วิญญาณ ว่าเป็นตนกันทั้งนั้น จึงเกิดการเข้าใจไปว่าชั้นห้าเป็น

ตนจริงๆ จึงได้เกิดความหลงผิด เกิดความเข้าใจผิด ความเห็นผิด ตลอดมา

ถ้าใช้ปัญญาพิจารณาให้ละเอียดลึกๆ ลงไปในเหตุผล แล้วจะเกิดความเข้าใจได้ชัดเจนว่า ชันธุ้ห้ำเป็นตนเพียงสมมติเท่านั้น ตนในสมมตินี้เอง ผู้ปฏิบัติต้องศึกษาให้เข้าใจในเหตุผลว่าในชันธุ้ห้ำนี้มีอะไรเป็นตนที่แน่นอน ให้ใช้ปัญญาพิจารณาแยกแยะออกมาเป็นส่วนๆ เช่น รูปที่มีธาตุสี่ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ มาประกอบกัน มีจิตที่เข้าไปอาศัยอยู่ในรูป จึงเคลื่อนไหวในรูปนี้ได้ ถ้าไม่มีจิตอยู่ในรูปนี้ ร่างกายทุกส่วนก็เคลื่อนไหวไปมาไม่ได้เลย รูปร่างกายนี้ก็จะแตกสลายเปื่อยเน่าผุพังไปตามธาตุเดิมไป เมื่อจิตยังครองร่างกายนี้อยู่ ก็เหมือนกับหุ่นที่มีสายใย จะดึงจะชักสายใยส่วนไหน รูปหุ่นก็เคลื่อนไหวไปตามที่ต้องการ ถ้าไม่ดึงสายใยเอาตัวหุ่นทิ้งไว้ ก็อยู่อย่างนั้น จะกระดุกกระดิกไปมาไม่ได้เลย นี่ฉันทิ ร่างกายทุกส่วน เมื่อจิตออกจากร่างไปแล้ว รูปร่างกายก็อยู่อย่างนั้น เหมือนกับท่อนไม้ท่อนฟืน แล้วเน่าเปื่อยสลายไป จึงเรียกว่าคนตาย ฉะนั้น รูปจึงไม่ใช่ตน และตนก็ไม่ใช่รูป เป็นเพียงธาตุอาศัยของจิตชั่วคราวเท่านั้น

ในเมื่อร่างกายเป็นไปในลักษณะนี้ จะเอาธาตุสี่อะไรมาเป็น

ตนได้เล่า ถ้าอยากรู้รายละเอียดมากกว่านี้ก็ต้องใช้สติปัญญา แยกธาตุสี่ออกมาเป็นส่วนย่อยลงไปอีก นั่นคือพิจารณาผมน ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก ม้าม หัวใจ ตับ ไต ปอด ไล่ใหญ่ไล่ย่อย อาหารใหม่ อาหารเก่า เรื่อยไป เรียกว่าพิจารณาอาการ ๓๒ ให้พิจารณาเป็นไปในความไม่เที่ยง ให้พิจารณาเป็นไปในความทุกข์ ให้พิจารณาเป็นไปในอนัตตา ถ้าใช้ปัญญาพิจารณาให้เป็นไปในความเป็นจริงอยู่อย่างนี้ คำว่าตนจะมีมาจากที่ไหน นั่นคือจิตยอมรับตามความเป็นจริงได้แล้ว

การพิจารณาในเวทนาจึงเป็นไปในไตรลักษณ์นี้เช่นกัน ให้ตีความหมายในเวทนาให้เข้าใจว่าเป็นเพียงอารมณ์ของใจ เท่านั้น อารมณ์เกิดขึ้นจากการสัมผัสผัสในอายตนะภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ที่ได้สัมผัสในอายตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ จึงได้เกิดเป็นอัมมารมณฺ์ขึ้นที่ใจ อัมมารมณฺ์นี้เองจึงได้กลายเป็นอารมณ์ของใจที่เรียกว่าเวทนา อารมณ์แห่งความชอบใจ อารมณ์ที่ไม่ชอบใจ และอารมณ์เฉยๆ หรืออารมณ์แห่งความสุข ความทุกข์ หรือไม่สุขไม่ทุกข์ อารมณ์ดังกล่าวนี้เป็นตนได้เมื่อไร มันเป็นไปในความไม่เที่ยง เป็นไปในความทุกข์ เป็นไปในอนัตตา จะไปห้ามไม่ให้เป็นอย่างนี้ไม่ได้เลย

เพราะเวทนาไม่ใช่ตนและตนก็ไม่ใช่เวทนาเช่นเดียวกัน สัญญา
สังขาร วิญญาณ ก็เช่นเดียวกัน เป็นเพียงอาการของจิตเท่านั้น
จะเรียกว่านามก็คืออาการของจิตเช่นกัน

ฉะนั้น ผู้ปฏิบัติจะพิจารณาในขั้นห้า ต้องฝึกปัญญาให้ดี
ให้มีความฉลาดเฉียบแหลม มีความรอบรู้ในขั้นห้าให้ถูกต้อง
ตามความเป็นจริง คำว่า อตตัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักตน ก็ให้
รู้จริงๆ มิใช่ว่าจะเอาขั้นห้ามาสมมติเป็นตนอย่างผิวเผินเพียง
เท่านั้น ถ้าไม่มีปัญญาที่ดีก็จะหลงว่าขั้นห้าเป็นตนต่อไป ถ้ามีตน
อยู่ที่ไหน ก็จะต้องมีสุขมีทุกข์อยู่ที่นั่น ถ้าตนไม่มี สุขทุกข์จะ
มีมาจากที่ไหน ฉะนั้น สุขทุกข์เกิดขึ้นเพราะสิ่งที่มันมี ไม่เฉพาะ
มีขั้นห้าเป็นทุกข์เท่านั้น สิ่งอื่นที่ไปยึดว่าเรามี หรือไปยึดว่า
เป็นของของเราเมื่อไร สิ่งนั้นแหละจะเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้เกิด
ความทุกข์ได้เช่นกัน ถึงสิ่งนั้นจะอำนวยความสะดวกให้เราอยู่บ้าง
แต่ก็ไม่พอจะทำให้ความทุกข์หมดไปจากใจได้ หรือสิ่งที่เราเข้าใจ
ว่าเป็นความสุข แต่ก็จะเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้เกิดความทุกข์ได้
ในภายหลัง

ฉะนั้น ผู้ปฏิบัติต้องมีความสำนึกอยู่เสมอ ดังคำว่า “โย ธมมัม
ปสสตี โส มํ ปสสตี ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นเราตถาคต”

คำว่าเห็นธรรม ก็คือเห็นในชั้นห้าว่าไม่ใช่ตนด้วยปัญญาของ
ตัวเอง และฝึกใจทำให้ปฏิเสธว่าชั้นห้าไม่ใช่เรา เราไม่ใช่
ชั้นห้าแต่อย่างใด ถ้าทำได้อย่างนี้จะเห็นพระพุทธเจ้าในทันที

มัตตัญญูตา

มัตตัญญูตา **ความเป็นผู้รู้จักประมาณ** คำว่าประมาณ หมายถึงรู้จักความพอดี ไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไป ตามปกตินิสัยของคนเรา จะเอาอะไรสักอย่าง จะเกินความพอดีอยู่เสมอ เช่น เห็นอาหารมากมาย มีแต่ของที่ถูกต้องใจเสียทั้งหมด จะหยิบมารับประทานนิดเดียวพอเป็นพิธี ทั้งที่หิวกระหายอยู่แล้ว จะไม่เป็นไปในลักษณะอย่างนี้เลย อย่างไรก็ตามเสียก็ต้องว่ากันอย่างเต็มที่เท่านั้นยังไม่พอ ยิ่งแถมเพิ่มเข้าไปอีก แทบจะกลืนไม่ลง นี้เรียกว่าเกินความพอดี เมื่อธาตุไฟย่อยอาหารไม่ทัน เกิดท้องอืดท้องเฟ้อ แทนที่จะเป็นคุณ แต่กลายเป็นโทษไป

ความไม่รู้ประมาณยังมีมาก เช่น เอาอะไรไม่มีประมาณ เห็นอะไรเป็นของแจกฟรี อยากรักก็กอบโกยให้ได้มากที่สุด คนอื่น

จะได้หรือไม่ได้ไม่สำคัญ ขอให้เราได้เอาอย่างเต็มที่ก็แล้วกัน
 ในสถานที่บางแห่ง วัดบางวัด มือใครยาวสาวได้สาวเอา จะเทียบกับ
 อะไรกันดีก็เทียบเอาเถอะ ข้าพเจ้าไม่ออกความเห็น นี่คนเราชอบ
 ทำอะไรเกินความพอดี เช่น ซื้อสิ่งของก็เกินความพอดี ไม่จำเป็น
 จะซื้อมากองไว้ที่บ้านจนเกินความจำเป็น หรือการตกแต่งบ้าน
 และตกแต่งอะไรต่อมิอะไรก็เกินความพอดี จะเปิดเผยความเด่น
 ในตัวเอง ก็เปิดเผยจนเกินความพอดี จึงกลายเป็นผู้ไม่รู้ประมาณ

ถ้าอะไรเกินความพอดี สิ่งนั้นไม่ดี เช่น พุดอะไรเกิน
 ความพอดี บ่นให้ใครต่อใครก็บ่นเกินความพอดี จึงทำให้คนอื่น
 เกิดความรำคาญใจ และเกิดความเบื่อหน่ายในคนขี้บ่นได้ และ
 ยังมีคนพุดอยู่ว่าพระเทศน์นาน ก็ยังบ่นว่าเกินความพอดีไป ไม่มี
 ใครอยากจะไปนั่งฟัง ในขณะที่มีธุระรีบด่วนอยากจะไป แต่พระเทศน์
 ไม่หยุด ก็มีปัญหาดูได้เหมือนกัน

ฉะนั้น จงฝึกตัวเองให้รู้จักในคำว่าพอดี และทำตัวให้เป็น
 ผู้มีความพอดี เรียกว่ามัชฌิมา เช่น ทำอาหาร ถ้าใส่เครื่องปรุงด้วยความ
 ความพอดี อาหารนั้นก็就会有ความอร่อย การพุดอะไรมีความพอดี
 พร้อมด้วยเหตุผล ก็จะทำให้คนมีความสนใจ อะไรต่อมิอะไร
 ถ้าทำให้มีความพอดี สิ่งนั้นจะมีประโยชน์มากที่สุดทีเดียว แม้แต่

คู่สามีภรรยา ก็ให้รู้จักความพอดี ถ้าเกินความพอดีเมื่อไร ก็จะเกิดไฟเผาเผาหัวใจ และเป็นภัยในครอบครัวนั้นๆ ดั่งเห็นกันในที่ทั่วไป จะทำอะไร จะพูดอะไร จะเอาอะไร ให้อยู่ในความพอดี ให้รู้จักประมาณตามความเหมาะสม ไม่ทำอะไรเกินตัว ให้รู้จักกำลังของตัวเอง ถ้าเกินตัวเมื่อไร จะกลายเป็นโทษเป็นภัยแก่ตัวเอง

ฉะนั้น ผู้ปฏิบัติต้องฝึกตนเองอยู่บ่อยๆ เรียกว่า “ตนเตือนตนด้วยตนเอง” ให้เตือนตนอย่างมีความต่อเนื่องกัน ให้ใจเกิดความสำนึกได้ในสิ่งนั้นๆ อยู่เสมอ ใจก็จะเกิดความรู้จริงในสิ่งนั้น ใจนั้นก็ว่าง จะละในสิ่งที่เคยหลงผิดนี้ได้

กาลัญญา

กาลัญญา ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา คำว่ากาลเวลานี้ เกี่ยวกับการงานที่จะต้องทำ คำที่จะต้องพูด ใจที่จะต้องคิด การทำการพูดการคิด ต้องทำต้องพูดต้องคิดให้ถูกกับกาลเวลา ว่ากาลไหนควรทำอะไร ควรพูดในเรื่องอะไร และควรคิดในเรื่องอะไร ต้องรู้จักแบ่งกาลเวลาให้ถูกกับงานตัวเอง ว่ากาลไหนควรทำงาน กาลไหนควรพักผ่อน ต้องจัดเวลาให้ถูกกับงานนั้นๆ งานอะไรควรทำก่อน งานอะไรควรทำทีหลัง งานอะไรมีความสำคัญมาก งานอะไรมีความสำคัญน้อย งานส่วนตัว หรืองานเกี่ยวกับบุคคล หรืองานเกี่ยวกับสังคมส่วนรวม ต้องแบ่งงานให้ลงตัวกับกาลเวลานั้นๆ การทำงานก็จะไม่เกิดความสับสน ไม่เสียงานตนและไม่เสียงานคนอื่น เพราะการนัดหมายในงานภายนอกเกี่ยวกับสังคม

จึงมีความสำคัญ จะทำให้คนอื่นมีความเชื่อถือและให้ความสำคัญกับตัวเราเอง ผู้อื่นจะให้ความเคารพเกรงใจ ให้การต้อนรับด้วยความเอื้อเฟื้อ มีอะไรจะให้หมู่คณะช่วยเหลือ หมู่คณะก็จะมี ความเต็มใจ เพราะถือว่าเรามีสัจจาจา เป็นผู้พูดจริงทำจริง มีอะไรพอช่วยได้ก็ช่วยจริง เว้นเสียแต่ในสิ่งที่เหลือวิสัย

ส่วนกาลเวลาในครอบครัว ก็ต้องรู้จักหน้าที่ของตัวเองว่า กาลไหนควรให้ครอบครัวอย่างไร สามีรู้จักกาลเวลาของภรรยา ภรรยารู้จักกาลเวลาของสามี พ่อแม่รู้จักกาลเวลาของลูก ลูกก็ ต้องรู้จักกาลเวลาของพ่อแม่ ถ้าทำได้อย่างนี้ ครอบครัวนั้นจะมี แต่ความสุขและสามัคคี มีความรักกันและสงสารกันไปจนกว่า ชีวิตจะหาไม่

บางครอบครัวไม่รู้จักกาลเวลาซึ่งกันและกัน จึงเกิด ความเข้าใจผิดซึ่งกันและกัน ครอบครัวเกิดความรำฉาน เกิด ความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน เกิดความสงสัยซึ่งกันและกัน ภรรยา สงสัยสามีว่าจะมีบ้านเล็กบ้านน้อยที่ไหนอีกก็ไม่รู้ ดูผิดสังเกตว่า ไม่กลับบ้านตามเวลา สามีก็สงสัยภรรยาว่าจะมีความผูกพันกับ ชายอื่นหรือไม่ ทำไมจึงไม่กลับบ้านตามเวลา หรือพ่อแม่อาจจะ มองลูกไปว่า ทำไมลูกจึงไม่กลับบ้าน การงานที่ทำเลยเวลา

การศึกษาเล่าเรียนเลิกแล้ว ดึกตื่นเที่ยงคืนก็ไม่กลับบ้าน จะไปเที่ยวที่ไหนและทำอะไร จึงไม่กลับมา

ถ้าเป็นในลักษณะนี้ ไม่นานนักครอบครัวนี้จะลุกเป็นไฟ แผลเผาซึ่งกันและกัน จะเกิดบ้านแตกสาแหรกขาดไปคนละทิศละทาง นี่ก็เพราะไม่รู้จักกาลเวลาเป็นต้นเหตุ จึงทำให้เสียความรู้สึก ไม่ไว้วางใจ ไม่เชื่อใจซึ่งกันและกันเกิดขึ้น คนไม่รู้จักกาลเวลา สังคมผู้ดีเขาไม่ยอมรับ ไม่อยากคบค้าสมาคมกับคนประเภทนี้ มีอะไรเกิดขึ้น เพื่อนก็เมินเฉย ไม่อยากจะสงเคราะห์ช่วยเหลืออะไร

ฉะนั้น กาลัญญุตตา กาลเวลาเกี่ยวกับสังคมในครอบครัว หรือสังคมอื่นๆ ทั่วไป จะต้องมีความสนใจเอาไว้มั่ง เพราะเป็นศักดิ์ศรีของตัวเอง ให้คนอื่นมองเราไปในทางที่ดี และเพื่อนฝูงจะให้ความไว้วางใจว่าเราเป็นผู้ตรงไปตรงมา มีแต่คนถามหาด้วยความสรรเสริญตลอดไป

อีกกาลหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง นั่นคือกาลเฉพาะตัวเอง ต้องรู้จักกาลของตัวเองว่ากาลไหนควรทำอะไร ถ้าเป็นนักบวช มีกาลเวลาปฏิบัติธรรม กาลอบรมสั่งสอนประชาชน กาลที่รับนิมนต์ไปในพิธีต่างๆ และให้รู้จักกาลของตัวเองว่า ปัญหาที่จะต้อง

แก้ไขภายในใจเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง กาลอื่นที่จะต้องทำก็ให้พอประมาณ แต่อย่าลืมกาลของตัวเอง มิใช่ว่าจะเตลิดเปิดเปิงไป ทั้งที่ปัญหาภายในใจไม่ได้แก้ไขอะไรเลย วันเฉพาะองค์ที่ท่านแก้ปัญหาของตัวเองได้แล้ว ท่านจะมีกิจธุระอะไรที่เป็นประโยชน์ ท่านก็ไม่เสียหายอะไร ยิ่งทำก็ยิ่งเป็นประโยชน์แก่พุทธศาสนา และเป็นประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม จึงเรียกว่าเป็นผู้ทำประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท

ฉะนั้น นักบวชจึงมีกิจที่จะต้องศึกษาธรรม และปฏิบัติธรรมเป็นสิ่งสำคัญ อีกอันหนึ่ง ปฏิเวธ คือผลของการปฏิบัติ ก็เกิดขึ้นในตัวเราเอง จึงนับได้ว่าเป็นผู้พบกระแสแห่งพระนิพพาน จะอุทานได้อย่างสนิทใจว่าพรหมจรรย์เราได้อยู่จบแล้ว กิจอื่นที่จะทำอีกต่อไปไม่มี ปริสุทธินิยามทัสสนะ ญาณที่รู้เห็นความบริสุทธิ์ในธรรม จะรู้ได้เฉพาะตัว การเวียนว่ายเกิดตายมาในภพทั้งสามก็สิ้นสุดลง ใครจะเชื่อหรือไม่เชื่อไม่สำคัญ ให้รู้ว่าความบริสุทธิ์ในธรรมเกิดขึ้นแล้วแก่เรา เท่านั้นที่พอ

สำหรับฆราวาสต้องแบ่งกาลออกให้ได้ ว่ากาลไหนให้เป็นไปในทางโลก กาลไหนให้เป็นไปในทางธรรม ถ้าไม่แบ่งกาลเวลาออก ก็จะมีวิธีแก้ตัวว่าไม่มีเวลาภาวนาปฏิบัติธรรม

เพราะกิเลสตัณหาไม่มีวิธีแก้ตัวให้แก้ไขอยู่แล้ว จะอ้างว่าไม่มีเวลา อย่างนั้นอย่างนี้ไป ของงานตนก็อย่าให้ขาด งานราชก็อย่าให้เสีย เพราะชีวิตของเราจะได้มาเกิดพบพระพุทธศาสนานั้นหาได้ยาก เมื่อชาตินี้เราได้มาเกิดพบพระพุทธศาสนาอย่างนี้ ถือว่ามี ความโชคดี เราจะได้สร้างกุศล บำเพ็ญบารมีให้เต็มที่ เมื่อพลาด โอกาสในชาตินี้ไปแล้ว หากได้มาเกิดในภพชาติหน้า ไม่ทราบว่าจะได้มาเกิดร่วมพระพุทธศาสนาเหมือนชาตินี้อีกหรือไม่

ฉะนั้น จึงบำเพ็ญกุศลบารมีให้เต็มที่ ก่อนชีวิตจะสิ้นสลายไป ให้รักษาศีลภาวนา มีความเกี่ยวข้องผูกพันในการปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นนิสัยในพระพุทธศาสนาเอาไว้ เมื่อเกิดมาชาติหน้า จะได้ เกิดมาร่วมพระพุทธเจ้าองค์ใดองค์หนึ่ง เราจะได้มีนิสัยในทางธรรม คำสอนของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น จะได้เข้าใจและได้ฟังธรรม บารมีที่เราทำไว้ในชาตินี้จะได้เสริมบารมีใหม่ในชาตินั้น จะทำให้เกิดสติปัญญา รู้แจ้งเห็นจริงในสังขารนั้น ก็จะได้บรรลุธรรมเป็น พระอริยเจ้าอย่างสมบูรณ์ เข้าสู่พระนิพพานในชาตินั้น จะได้ไม่ มาเกิดในภพทั้งสามอีกต่อไป หรือในชาตินี้หากเรามีความตั้งใจ ภาวนาปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง บารมีเก่าที่เราได้บำเพ็ญมาแล้ว จะได้มารวมกับบารมีที่เราได้บำเพ็ญอยู่ในขณะนี้ ก็จะได้บรรลุ

๕๐ ปัญญาอบรมใจ

เป็นพระอริยเจ้า ได้เข้าสู่กระแสแห่งมรรคผลนิพพานในชาตินี้
ก็อาจเป็นไปได้ ให้ตั้งใจภาวนาปฏิบัติธรรมนับแต่บัดนี้เป็นต้นไป

มริสญุตตา

ปริสญุตตา ความเป็นผู้รู้จักชุมชน คำว่าชุมชนมีหลายหมู่หลายคณะ จะมีนิสัยพฤติกรรมไม่เหมือนกัน แต่ละชุมชนจะมีเอกลักษณ์เป็นสัญชาตญาณเฉพาะกลุ่มของตัวเอง เมื่อเราได้เข้าไปในกลุ่มชุมชนใด ก็ต้องสังเกตว่าชุมชนกลุ่มนั้นมีพฤติกรรมเป็นอย่างไร เขาทำอะไรเพื่ออะไร เมื่อเราเข้าไป จะได้ปรับตัวเอง เข้ากันกับกลุ่มนั้นได้ ไม่ให้ขัดขวางกันกับหมู่คณะนั้นๆ โบราณว่า “เข้าหมู่บ้านคนตาหลิว ก็ต้องหลิวตาตาม” เพราะสังคมของคนเรามีความแตกต่างกัน แต่ละหมู่ความเป็นอยู่หน้าี่การงานไม่เหมือนกัน

ฉะนั้น เราต้องรู้วิธีปรับตัวให้เข้าได้ทุกสังคม เช่น สังคมของพระ สังคมของนักปราชญ์ราชบัณฑิต สังคมของผู้ปฏิบัติธรรม

จำศีลภาวนาปฏิบัติ เราจะต้องปรับตัวเข้าหาท่านเหล่านี้อย่างไร เราก็ต้องศึกษาความเป็นอยู่ ความต้องการของสังคมนั้นๆ ให้เข้าใจ เมื่อเราได้เข้าไป จะไม่เป็นแกะดำอยู่ในฝูง จะกลมกลืนไปกันได้ โดยไม่มีปัญหาอะไร สังคมที่ตืออย่างนี้ เราควรเป็นคนหนึ่งที่ปฏิบัติตัวได้เหมือนท่านเหล่านั้น ถึงจะปฏิบัติได้ไม่ดีนัก แต่เราก็พยายามทำดีตลอดไป อีกสักวันหนึ่ง เราก็จะเป็นที่ยอมรับในสังคมแห่งคนดีได้อย่างสนิทใจ

อีกสังคมหนึ่งที่เราเรียกว่าสังคมของคนพาล สังคมนี้ก็แบ่งเป็นปลิกย่อยออกไปอีก จึงกลายเป็นคนพาลหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มอาจจะพาลไม่เหมือนกัน เมื่อจำเป็นเราจะได้พบกับคนพาลเหล่านี้ เราก็ต้องศึกษานิสัยของคนพาลแต่ละกลุ่มให้เข้าใจ หากจำเป็นต้องเข้าไปในสังคมของคนพาลเหล่านี้ เราจะปรับตัวเข้ากับเขาให้ได้พอสมควร เพื่อป้องกันไม่ให้มีปัญหาเกิดขึ้นในสังคมนั้นๆ

การเข้าไปในสังคมของคนพาลนี้ ต้องมีความระวังตัวเป็นพิเศษ เพราะคนกลุ่มนี้มีนิสัยหน้าไหว้หลังหลอก เชื่อใจไม่ได้เลย ต้องใช้จิตวิทยาสูง ทำให้คนกลุ่มนี้ยอมรับเราได้ มีอะไรพอจะให้ได้ก็ให้ไป มีงานอะไรพอจะช่วยเหลือได้ ช่วยไป พยายามปรับตัวให้เป็นมิตรกับคนกลุ่มนี้ให้ได้ ความดีอะไรที่จะต้องทำกับคน

กลุ่มนี้ก็ต้องทำให้เต็มที่ อีกสักวันหนึ่ง เมื่อคนกลุ่มนี้เห็นความดีที่เราทำไปแล้ว เขาเหล่านั้นจะเกิดความสำนึกในบุญคุณในตัวเราเอง แต่เราไม่หวังสิ่งตอบแทนอะไรกับคนกลุ่มนี้ มีแต่ให้เขาอย่างเดียว เมื่อเขาเห็นความดีของเราที่ทำให้แก่เขา ก็เขานั้นแหละจะมาเป็นรั้วกันปกป้องเราเอง เมื่อมีอะไรเกิดขึ้นในสิ่งที่ไม่ดีแก่เรา เขาเหล่านั้นแหละจะยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ

พิชุง์ถึงจะร้ายกาจสักเพียงใด ถ้าเรามีความฉลาด ก็สามารถเอาพิชุง์นั้นมาทำประโยชน์ได้ ขวากหนามที่เกาะเกี่ยวเสียบแทงให้เราเจ็บปวดได้ก็ตาม ถ้าเราเอามาล้อมบ้าน ก็จะได้เป็นรั้วป้องกันไม่ให้คนและสัตว์ร้ายเข้ามาทำอันตรายให้แก่เรา นี่ฉันใด ถ้าเรามีความฉลาดรอบรู้ด้วยปัญญา ก็สามารถเอาคนกลุ่มนี้มาปกป้องเราได้เช่นกัน ฉะนั้น ปริสัณฺยุตา ความเป็นผู้รู้จักชุมชนและปฏิบัติต่อชุมชนนั้นให้ถูกต้องกับกาลเทศะ ก็จะเป็นผลดีแก่ตัวเราเป็นอย่างมากทีเดียว

อีกสังคมหนึ่งที่พวกเราจะต้องได้พบปะสังสรรค์นั้น คือ สังคมกรรมฐาน หรือเรียกสั้นๆ ว่า สังคมกลุ่มปฏิบัติ ทั้งกลุ่มใหญ่ กลุ่มเล็กมีอยู่ทั่วไป แต่ละกลุ่มก็มีอุบายภาวนาปฏิบัติเป็นของตัวเอง และมีความตั้งใจไปในทิศทางเดียวกัน นั่นคือเพื่อละกิเลส

ค้นหาและละอາสวะให้หมดไปจากใจ เพื่อจะได้เข้าสู่กระแสแห่งมรรคผลนิพพานด้วยกัน ส่วนอุบายภาวนาที่มีความแตกต่างกันไปบ้างก็ไม่เป็นไร แต่ใจให้มีความหนักแน่นในธรรมที่มันคงก็นับว่าดีแล้ว

เมื่อหากเราจะเข้าไปในกลุ่มปฏิบัติภาวนาที่ใด เราต้องศึกษากฎระเบียบของกลุ่มนั้นๆ ให้เข้าใจ พร้อมทั้งอุบายวิธีการภาวนาของกลุ่มนั้นเอาไว้ เพื่อเราจะได้ปรับตัวเองเข้าไปในกลุ่มได้อย่างสนิทใจ อุบายวิธีภาวนาปฏิบัติของเขา เมื่อเราทำไม่ถนัดเพราะเราไม่เคยทำมาก่อน เราก็ต้องเอาวิธีที่เรามีความถนัดปฏิบัติกันไป ถึงจะใช้คำบริกรรมภาวนามีความแตกต่างกันก็ตาม แต่คนผู้ภาวนาอย่าให้เกิดความขัดแย้งกัน อย่าเอาคำบริกรรมมาเป็นชนวนก่อเหตุว่า สายเราถูกต้องตรงต่อมรรคผลนิพพาน สายอื่นคดโค้งหรือผิดไป ถ้าเป็นในลักษณะนี้ ผู้ภาวนานั้นแหละจะผิดใจกันเอง และจะเข้าหน้ากันไม่ได้เลย

ผู้ปฏิบัติบางกลุ่มชอบยกย่องครูอาจารย์ตัวเองเกินไป จะเป็นเพราะมีความเจตนาดีหรือเจตนาร้ายก็ไม่รู้ ชอบโจมตีกล่าวขวิญนินทาว่าร้ายอาจารย์องค์อื่นอยู่ตลอดเวลา ว่าอาจารย์องค์นั้นไม่ดีอย่างนี้ อาจารย์องค์นี้ไม่ดีอย่างนั้น สารพัดเรื่องที่น่า

มาโจมตีกล่าวร้ายเพื่อให้เกิดความเสียหาย แม้แต่พระด้วยกันเอง ก็ยังเล่นเกมส์เหมือนหมาว่าสที่ทำต่อกัน จะพูดอย่างไรทำให้ กลุ่มลูกศิษย์ของตัวเองหมดความเลื่อมใสศรัทธาจากองค์อื่นก็ ว่ากันไป จึงกลายเป็นกลุ่มเป็นคณะ เกิดความแตกแยกสามัคคีกัน จะว่าภาวนาปฏิบัติก็เหมือนตัวเองได้เป็นพระอรหันต์องค์เดียว จะว่า การเขียนหนังสือธรรมะ ก็คิดว่าเราเขียนได้ดีเพียงองค์เดียว จะว่า เทศนาบรรยายธรรม ก็คิดว่าเราเทศนาบรรยายธรรมดีเด่น เพียงองค์เดียว ถ้ามีองค์อื่นแสดงธรรมได้ดี มีคนนิยมชมชอบ ก็ เกิดความอิจฉา หาวว่าข้างหน้าแข่งหลัง หาวว่าเป็นตัวประจบประแจง เพื่อหวังผลประโยชน์ในลาภสักการะ เป็นไปในลักษณะหมาไล่เนื้อ มีแต่กัดกันเอง จะทันเนื้อได้อย่างไร

ฉะนั้น ปรีสัณญาตา ความเป็นผู้รู้จักในกลุ่มบริษัทว่ากลุ่มไหน เป็นอย่างไร เราก็ต้องเลือกคนในกลุ่มพอที่จะพูดรู้ภาษากัน กลุ่มไหนที่เข้ากันไม่ได้ พูดกันไม่รู้เรื่อง ก็อย่าคุยกันมากนัก เพราะ การพูดมาก โอกาสพูดผิดพลาดมีสูง ต้องทำใจให้เป็นอุเบกขา วางเฉยเอาไว้ อย่าให้ใจเกิดอคติต่อกัน ถึงจะอยู่ในสังคมเดียวกัน ก็ให้อยู่ร่วมกันได้เหมือนธรรมดาทั่วไป ต่างคนก็ปฏิบัติกันไปตาม แนวทางของตัวเอง ใครจะพบกระแสธรรม นำตนให้พ้นจาก

๕๖ ปัญญาอบรมใจ

กระแสน้ำโลก ทวนกระแสของกิเลส ตัดค้นหาให้หมดไปจากใจ
ข้ามภพทั้งสามไปได้ก็พอแล้ว

บุคคลัญญา

บุคคลัญญา เป็นผู้รู้จักเลือกบุคคล คำว่าเลือกบุคคล หมายถึงบุคคลผู้จะเป็นมิตรแท้ เลือกหาผู้ที่ร่วมสุขร่วมทุกข์กันได้ เป็นบุคคลที่เชื่อใจกันได้และเชื่อถือได้ นิสัยความประพฤติและความเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการทำงานร่วมกัน การเลือกหาคนดีมาเป็นมิตรได้ จำเป็นต้องรู้จักคนชั่ว แล้วเอาลักษณะของคนชั่วและลักษณะของคนดีมาเทียบเคียงกันดูว่า ทั้งสองคนนั้นมีลักษณะที่แตกต่างกันอย่างไร เราจึงจะเลือกหาคนดีได้ เมื่ออยากรู้จักคนชวาก็ต้องรู้จักคนดำ อยากรู้จักคนต่ำก็ต้องรู้จักคนสูง อยากรู้จักคนสวยก็ต้องรู้จักคนขี้เหร่ อยากรู้จักคนดีก็ต้องรู้จักคนไม่ดี ว่าทั้งสองคนนี้มีกิริยามารยาทต่างกันอย่างไร คนชั่วเขาทำอย่างไร เขาพูดอย่างไร

คนดีเขาทำอย่างไร เขาพูดอย่างไร ต้องได้ข้อมูลทั้งสองฝ่ายมาเปรียบเทียบกัน ก็ารู้ความจริงมาตัดสินด้วยเหตุและผลได้ การเลือกเฟ้นนี้เป็นปกติของมนุษย์เราทุกคน ไม่ว่าจะทางธรรมหรือทางโลกก็ต้องมีการคัดเลือกด้วยกันทั้งนั้น แม้จะเข้าทำงานใน ส่วนรัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานราชการต่างๆ ก็ยังเลือกบุคคลให้เหมาะสมในงานและหน้าที่นั้นๆ จะทำงานในรัฐสภาก็ยังเลือกหาประธาน งานในกระทรวงทบวงกรมต่างๆ ก็ยังเลือกเฟ้นหาผู้จะมาดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี ตลอดผู้จะมาเป็นรัฐมนตรี ก็ยังมีการคัดเลือก แม้แต่งานการสร้างฐานของครอบครัว จะเอาเป็นคู่สามีภรรยา ก็ยังเลือกเฟ้นหา ขนาดนั้นก็ยังผิดหวังพังทลายไปได้

การเลือกอะไรในทางโลกยังไม่สมบูรณ์ แต่ก็ยังดีกว่าไม่เลือกเสียเลย การเลือกมิตรที่ไว้เนื้อเชื่อใจกันได้มีความสำคัญมาก ถ้าเลือกมิตรไม่ถูก ก็อาจเกิดเป็นมารเป็นศัตรูแก่ตัวเราได้ ที่เรียกว่า มิตรแท้และมิตรเทียม ส่วนมิตรเทียมมีอยู่มากมาย มิตรแท้พอจะฝากเป็นฝากตายกันได้ รู้สึกรู้หายาก มิตรแท้ที่มีมาได้ ๒ ลักษณะ

๑. นิสสัยเคยเกี่ยวข้องกันมาในชาติอดีต อาจเป็นญาติสนิท มิตรที่รักกันมา เคยได้บำเพ็ญบุญกุศลร่วมกันมา เมื่อเกิดมาใน

ชาตินี้ เมื่อได้พบกันในช่วงครู่ ก็จะเกิดความรู้สึกต่อกันทั้งสองฝ่าย ว่ามีความรักความสงสารต่อกันเกิดขึ้นทันที ถ้าเป็นในลักษณะอย่างนี้ จึงจะเป็นมิตรแท้อย่างถาวร จะเป็นเพื่อนร่วมสุขร่วมทุกข์ต่อกันอย่างสนิทใจ จะฝากอะไรที่มีค่ามีราคาต่อกัน ก็ไม่เกิดความระแวงสงสัยซึ่งกันและกัน เพื่อนสุข สุขด้วย เพื่อนทุกข์ ทุกข์ด้วย ถึงไหนถึงกัน จนกว่าชีวิตจะสิ้นสลายจากกันไป ถ้าหนุ่มสาวเป็นในลักษณะนี้ ชีวิตทั้งชีวิตจะมีความสุขมีความอบอุ่น เป็นครอบครัวที่มีความมั่นคง ไม่มีการทะเลาะดุด่าตีกันฆ่ากัน แต่อย่างใด จึงนับได้ว่าเป็นคู่ถือไม้เท้ายอดทอง กระบองยอดเพชร เป็นตัวอย่างให้แก่สามีภรรยาคนอื่นๆ ได้เป็นอย่างดีทีเดียว

๒. เป็นผู้ที่เคยสงเคราะห์ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในปัจจุบัน แต่ละคนเป็นผู้มีน้ำใจเหมือนกัน เป็นผู้ไม่เห็นแก่ตัว มีนิสัยเสียสละให้ผู้อื่นอยู่เสมอ เป็นผู้มีศีลเสมอกัน และมีความเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เป็นผู้มีหิริ ความละอายในการทำชั่ว พูดชั่ว มีความเกรงกลัวต่อบาปอกุศลเหมือนกัน การที่มีนิสัยตรงกันอย่างนี้เอง จึงเกิดความเชื่อใจไว้วางใจกันได้ ไม่จำเป็นว่าคนนั้นจะเป็นญาติของเรา แม้แต่พี่น้องที่คลานออกจากท้องแม่ มาด้วยกัน ก็ให้ความเชื่อถือไว้วางใจอะไรไม่ได้ ก็มีมากมาย ใครก็ได้

ถ้าเป็นลักษณะดังกล่าวมานี้ ถือว่าเราได้เพื่อนที่ไวใจกันได้อย่างสนิททีเดียว

ฉะนั้น บุคคลลัญญตา ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคลมาเป็นมิตร จะต้องให้มีนิสัยตรงกันและเหมือนกันกับเรา มีอะไรเกิดขึ้นจะพูดกันรู้เรื่อง และช่วยกันได้ในเวลาจำเป็น เพราะมีจุดมุ่งหมายและเหตุผลที่ตรงกัน ขอให้ทุกท่านจงมีความสังเกตดูนิสัยซึ่งกันและกัน อาจจะเจอผู้มีนิสัยที่ตรงกันได้ ถ้าไม่มีก็อย่าเพิ่งไวใจใครเลย ให้อยู่คนเดียวไปก่อน เมื่อพบเพื่อนตามที่เราต้องการ จึงมอบความเชื่อใจนี้ให้กัน นั่นแลจึงชื่อว่าเป็นผู้มีปัญญารอบรู้ผู้จะมาเป็นเพื่อนเราด้วยความสบายใจ

การเลือกจึงเป็นจุดเริ่มต้นเพื่อให้เกิดความมั่นใจในการทำงานต่อไป และเพื่อให้เกิดความเชื่อถือเป็นกำลังใจได้ เช่น ศาสนาหรือลัทธิต่างๆ มีมากมาย ผู้จะเลือกศาสนาอะไร เลือกเอาลัทธิอะไรมาเป็นที่พักทางใจ ก็เลือกนับถือได้ เฉพาะศาสนาพุทธที่พวกเรามีความเคารพเชื่อถือ พวกเราก็มีความเชื่อมั่นในพระพุทธเจ้าผู้เป็นเจ้าของเริ่มต้นในการประกาศพระธรรมว่าเป็นคำสอนที่มีเหตุมีผลที่เชื่อถือได้ในโลก จึงยอมรับว่า “พุทธัง สรณัง คจฺฉามิ ธรรมัง สรณัง คจฺฉามิ” ได้อย่างสนิทใจ หรือพระสงฆ์

ที่เป็นองค์ทนายทของพระศาสดาที่พวกเราให้ความเคารพกราบไหว้บูชา พวกเราก็มีความมั่นใจว่า “สงฆ์ สรรณ คจฺฉามิ” ท่านเป็นผู้ปฏิบัติดี เป็นผู้ปฏิบัติตรง เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อรู้แจ้งในพระธรรม เป็นผู้ปฏิบัติขบยั้ง เป็นผู้ละอาสวกิเลสตัณหาให้หมดไป

ในครั้งพุทธกาล พระสงฆ์จึงได้รับมอบหมายจากพระพุทธเจ้าไปเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระศาสดาเข้าสู่ประชาชน มีผู้ได้บรรลุมรรคผลนิพพานเป็นจำนวนมาก มาถึงยุคนี้สมัยนี้ พระพุทธศาสนาแล้วลงเลยมาแล้วสองพันห้าร้อยกว่าปี ก็ยังมีพระสงฆ์ทำหน้าที่เผยแผ่พระธรรม มีเจตนาดีที่ได้ทำหน้าที่นี้ อย่างดียิ่ง บางองค์ก็ได้ศึกษาธรรมะมาดี ตีความหมายในพระธรรมได้อย่างถูกต้องชัดเจนและแตกฉาน บางองค์ก็ยังไม่โปร่งใสในธรรมเท่าที่ควร อาจจะตีความหมายในธรรมผิดพลาดไปได้ แต่ก็นำไปอบรมสั่งสอนให้แก่บุคคลทั่วไป อาจทำให้เกิดความเห็นผิดได้ ในยุคนี้สมัยนี้ก็จำเป็นจะต้องเลือกพระเลือกบุคคลอยู่นั่นเอง

การเลือกพระเลือกบุคคลผู้ให้ธรรม จึงเป็นสิ่งที่เลือกยาก เพราะไม่มีองค์ใดประกาศว่าแนวทางของเรานี้ผิด มีแต่ประกาศ

ว่าถูกต้องตรงต่อมรรคผลนิพพานด้วยกันทั้งนั้น ฉะนั้น การเลือกผู้นำจึงทำให้เกิดความสับสน ถ้าหากการปฏิบัติตรงต่อมรรคผลเหมือนกัน แต่ทำไมอุบายการปฏิบัติจึงไม่เหมือนกัน ส่วนอุบายการทำสมาธิที่มีอุบายแตกต่างกันนั้นไม่สำคัญ เพราะมีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกันนั้นคือความสงบ แต่อุบายในการเจริญวิปัสสนาจะมีความแตกต่างกันเป็นอย่างมากทีเดียว ถ้าเป็นในลักษณะนี้ จะไปโทษว่าใครผิดใครถูกจึงไม่ควรอย่างยิ่ง

ให้เป็นไปในลักษณะฝูงโคที่กำลังแสวงหาหัวหน้าโค ดังได้อธิบายไว้ในเชิงเปรียบเทียบไปแล้วกัน ถ้าฝูงโคได้หัวหน้าโคที่ดีก็โซคตไป ถ้าฝูงโคได้หัวหน้าโคตัวปลอมก็โซคร้ายไป เป็นลักษณะตัวใครตัวมันช่วยกันไม่ได้ แต่ถึงอย่างไรก็ต้องเลือกบุคคลอยู่นั่นเอง เพราะการเลือกบุคคลนี้เป็นจุดเริ่มต้น ถ้าเลือกผิดถึงจะมีศรัทธาเชื่อมั่นว่าถูก ก็ยังผิดอยู่นั่นเอง

ฉะนั้น การเลือกในสิ่งใด ถ้าไม่เข้าใจในเหตุผลที่ดีแล้ว โอกาสเลือกผิดมีสูง เพราะในยุคนี้อยู่ในช่วงปลายพระพุทธศาสนา อะไรก็เกิดขึ้นได้ ถึงอย่างไรก็จะเลือกให้ถึงที่สุด อะไรจะเกิดก็ให้มันเกิด ก็ต้องรับผิดชอบด้วยตัวเราเอง ศรัทธาความเชื่อถือนี้อย่างไร ก็เป็นต้นเหตุให้เลือก ถ้าเป็นศรัทธาวิปยุต เป็นความเชื่อของ

ผู้มีสติปัญญาที่งมกาย ไม่มีการวิจัยวิเคราะห์พิจารณาอะไรเลย
เห็นผู้อื่นเชื่อก็เชื่อตามเขาไปเท่านั้น ถ้าเป็นผู้มีศรัทธาญาณสัมปยุต
ผู้นั้นจะเชื่อด้วยเหตุผลด้วยสติปัญญาของตัวเองก่อน จึงตัดสินใจ
เชื่อในภายหลัง

มีสมาธิเลือกเพื่อนธรรม

เมื่อเชื่อถือบุคคลและเชื่อถือครูอาจารย์ได้แล้ว ธรรมะที่เราได้ยินจากท่าน อ่านหนังสือของท่าน แล้วก็นำมาเลือกเพื่อนอีก มีธรรมะหมวดไหนบ้างพอที่เราจะนำมาปฏิบัติได้ ให้ถูกกับนิสัยของเราและความสามารถของเรา ธรรมะหมวดไหนควรเอามาเริ่มต้นก่อน ธรรมะหมวดไหนควรนำมาปฏิบัติในภายหลัง ต้องมีสติปัญญาเลือกเพื่อนธรรมะให้เข้าใจ แล้วนำมาปฏิบัติให้ถูกกับความหมาย

ธรรมะหมวดไหนปฏิบัติเป็นไปอยู่ในขั้นโลกีย์ ธรรมะหมวดไหนปฏิบัติเป็นไปอยู่ในขั้นโลกุตระ การจะนำธรรมะหมวดนั้นๆ มาปฏิบัติได้ ก็เนื่องมาจากครูอาจารย์เป็นผู้ให้อุบาย จะให้อุบายธรรมะผิดถูกอย่างไร เราทำได้ทั้งนั้น ท่านจะให้อะไรแก่เรา ถือว่าสิ่งนั้น

เป็นสิริมงคลทั้งหมด ท่านจะสอนธรรมะอะไร เราก็มีความยินดีพอใจ
พร้อมที่จะนำไปปฏิบัติด้วยความเคารพเชื่อถือ ท่านสอนอย่างไร
เราก็จะปฏิบัติไปอย่างนั้น ถ้าท่านสอนผิด เราก็ปฏิบัติผิดด้วย
ถ้าท่านสอนถูก เราก็ปฏิบัติถูกด้วย

ฉะนั้น การปฏิบัติขึ้นอยู่กับผู้นำเป็นสิ่งสำคัญ เพราะในยุคนี้
สมัยนี้มีความแตกต่างกันกับสมัยครั้งพุทธกาล ในสมัยครั้งนั้นมี
พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์เป็นผู้บรมสั่งสอน ผู้ปฏิบัติตามจึง
ได้บรรลุมรรคผลนิพพานได้เร็ว ในยุคนี้ครูอาจารย์ที่ตีความหมาย
ในธรรม นำมาสอนการภาวนาปฏิบัติมีหลายวิธี ใครตีความหมาย
ในธรรมเห็นว่าเป็นอย่างไรก็นำมาสอนอย่างนั้น เมื่อท่านเหล่านั้น
มรณภาพไป ก็มีลูกศิษย์สอนในวิธีนั้นสืบทอดต่อกันมาจนถึง
ปัจจุบัน และเขียนให้เป็นตำราไว้เพื่อเป็นหลักฐาน เมื่อผู้ปฏิบัติ
ยุคนี้ได้อ่านก็คิดว่าเป็นตำราสมัยเก่า ไม่มีใครที่จะกล้าแก้ไข
เพราะถือว่าเป็นคำสอนของโบราณนั่นเอง จึงเข้ากันได้กับเรื่อง
กาลามสูตรที่เราทั้งหลายจะได้อ่านต่อไปนี้

กาลามสูตร ๑๐ ข้อ

เรื่องกาลามสูตรนี้ พระพุทธเจ้าได้สอนชาวกาลามชนเอาไว้ ถ้าได้พิจารณาในเหตุผลแล้ว นำมาเป็นข้อปฏิบัติได้เป็นอย่างดี เพราะพวกกาลามชนนั้นเชื่ออะไรไม่มีเหตุผล เคยเชื่ออะไรกันมา แต่โบราณ ก็พากันเชื่อถือมาอย่างนั้น ไม่ยอมแก้ไขปรับปรุงด้วย เหตุผลแต่อย่างใด โบราณทำกันอย่างไรก็พากันทำอย่างนั้น พระพุทธเจ้าจึงเตือนสติให้ขบคิดด้วยเหตุผลแก่คนเหล่านั้นดังนี้

๑. อย่าได้เชื่อเพียงสักว่าได้ฟังตามๆ กันมา ได้ยินได้ฟัง ในสิ่งไหนเรื่องอะไร ต้องเอาเรื่องนั้นมาคิดพิจารณาด้วยปัญญา หาเหตุผลมาเป็นองค์ประกอบ ว่าสิ่งใดเรื่องอะไรที่ได้ยินได้ฟัง มาแล้วมีเหตุผลพอเชื่อถือได้หรือไม่ได้ ให้ใช้หลักความจริงมาเป็นเครื่องตัดสินชี้ขาด ใช้ปัญญาวิจยวิเคราะห์ให้ดี สิ่งใดมี

เหตุผลพอเชื่อถือได้จึงเชื่อ สิ่งใดไม่เป็นไปในเหตุผล อย่าไปเชื่อ
ในสิ่งนั้นๆ ต้องใช้ปัญญาพิจารณาทบทวนหลายครั้งหลายหน
จนเกิดความมั่นใจว่า เรื่องนั้นควรเชื่อถือได้ เรื่องนี้ไม่ควรเชื่อถือ
จึงตัดสินใจเชื่อหรือไม่เชื่อในภายหลัง

ในสมัยครั้งพุทธกาล ความเชื่อถือมีหลายรูปแบบ เพราะ
ได้ยินได้ฟังคนยุคก่อนๆ เล่าเอาไว้ คนยุคใหม่ก็เล่าต่อๆ สืบกันมา
ไม่ทราบว่าเป็นเรื่องนั้นเล่าต่อกันมากี่ชั่วคน เหตุผลพอเชื่อถือได้หรือ
ไม่ได้ ไม่มีใครนำมาคิดพิจารณาแต่อย่างใด

ความเชื่อถือนี้มีมายาวนาน เมื่อพุทธศาสนายังไม่เกิดขึ้น
ในโลก หรือพระพุทธศาสนาได้เกิดขึ้นมาในโลกแล้วก็ตาม
ความเชื่อที่เก่าแก่ก็เล่าขานสืบต่อกันมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน
เช่น เรื่องราหูอมจันทร์ ถ้ามนุษย์ไม่ให้ความช่วยเหลือ โลกมนุษย์
จะเกิดภัยพิบัติล่มจมหายนะไป มนุษย์จึงได้ตั้งชื่อ ตีกลอง ยิงปืน
หรือทำอะไรให้เกิดเป็นเสียง ให้ราหูเกิดความตกใจกลัวแล้ว
ดวงจันทร์ออกหนีไป และมีเรื่องอื่นๆ อีกมากมาย ไม่จำเป็นจะ
นำมาเขียนในที่นี้ มันจะเป็นหนังสือเล่มใหญ่เกินไป

ความเชื่อถือนี้ แต่ละยุคก็มีความแตกต่างกันออกไป
ในยุคสมัยใดจะมีผู้มองใสๆ เรื่องขึ้นมา หาเหตุผลมาประกอบ

กับเรื่องที่สร้างขึ้น โนม์นาวให้คนหัวอ่อนเกิดความเชื่อถือได้ เช่น เรื่องบูชาไฟ บูชายัญ ชูสัตว์เอาเลือดบูชาแม่กาสิ เพื่อเป็นมงคล อย่างนั้นอย่างนี้ หรือกลุ่มนักพรตก็เชื่อว่าการแก้ผ้าเปลือยกาย จะละกิเลสได้ นอนบนขวกหนาม นอนย่างไฟให้กิเลสได้แห้งไป และมีวิธีอื่นๆ อีกมากมายที่นักพรตเหล่านั้นเชื่อว่า จะละกิเลสได้ นั้นเป็นเรื่องที่นอกพุทธศาสนา

แต่ให้เราได้สังเกตความเชื่อถือของชาวพุทธที่กำลังภาวนาหาวิธีที่จะละอาสวกิเลสในยุคนี้ดูบ้าง คนส่วนใหญ่ของชาวพุทธ มีความเชื่อว่า การภาวนาทำสมาธิให้จิตมีความสงบแล้วจะเกิดปัญญา เมื่อปัญญาเกิดแล้ว ก็จะไปละกิเลสตัณหาให้หมดไป จากใจเอง เมื่อกิเลสตัณหาถูกปัญญาได้ละไปหมดแล้ว ก็จะเป็นพระอรหันต์ขึ้นมาเอง ส่วนใหญ่ผู้ปฏิบัติจะมีความเข้าใจในลักษณะนี้ เหมือนกับว่า คำบริกรรมทำให้จิตมีความสงบได้แล้ว จะเป็นไสยศาสตร์ สามารถที่จะทำให้เกิดปัญญาขึ้นมาได้ และเข้าใจว่าจะเป็นเหมือนคาถาอาคมเวทมนตร์ มีความหวังจะเกิดอิทธิฤทธิ์อิทธิฤทธิ์กำจัดกิเลสตัณหาให้หมดไป ทั้งที่ตัวเองยังงี่เง่าเต่าตุ่น ไม่รู้จักในสังขารมแต่อย่างใด ความเชื่อถือที่สืบทอดกันมาอย่างนี้ ก็จะเหมือนกันกับพวกกาลามชนเหล่านั้น

ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงได้เตือนสติว่า อย่าไปเข้าใจว่าเป็น
 อย่างนั้น จะเชื่อถือในสิ่งใดต้องใช้ปัญญาพิจารณาในสิ่งนั้นๆ
 ด้วยเหตุและผลให้เป็นศรัทธาญาณสัมปยุต จะเชื่อในสิ่งใด
 ต้องใช้ปัญญาวิจยวิจรรย์ให้แยบคาย ให้เข้าใจในสิ่งที่เป็นจริง
 ในสิ่งนั้นๆ มิใช่ว่าจะเชื่อสักว่าฟังตามๆ กันมาว่าภาวนาอย่างนี้
 จะถูกต้องไปเสียทั้งหมด ให้ศึกษาประวัติที่พระพุทธเจ้าทรงสอน
 พุทธบริษัทในสมัยครั้งพุทธกาลให้เข้าใจ ไม่เช่นนั้นจะเป็นผู้เชื่อ
 อะไรที่มงายต่อไปโดยไม่รู้ตัว จะเหมือนกับพวกกาลามชน
 เหล่านั้น

๒. อย่าได้เชื่อเพียงสักว่าของเก่าที่ทำตามๆ สืบต่อกันมา
 นี้ก็เช่นกัน ประเพณีนิยมที่พวกเราทั้งหลายได้ทำกันอยู่ในปัจจุบัน
 ก็พากันถือว่าเป็นเรื่องเก่าแก่ทำกันมาแต่โบราณ ถึงปู่ย่าตายาย
 พ่อแม่ที่ยังทำสืบทอดกันมาจนถึงพวกเรา และจะทำต่อๆ กันไป
 ในอนาคตอีกยาวนาน ทำกันมาอย่างไรก็พากันทำต่อไปอย่างนั้น
 เพราะถือว่าเป็นของเก่า ไม่มีใครที่จะกล้าแก้ไข ถ้าผู้ได้อ่านประวัติ
 ที่พระพุทธเจ้าได้สอนพุทธบริษัทในสมัยครั้งพุทธกาล ที่มีผู้ปฏิบัติ
 ตามได้มรรคผลนิพพานผ่านไปแล้ว การปฏิบัติวิธีเก่าตามที่
 พระพุทธเจ้าได้อบรมสั่งสอน พวกเราก็จะเกิดความปิติยินดี

แต่กลับพากันไปชอบของเก่าในวิธีปฏิบัติของพวกดาบสฤๅษี เมื่อปฏิบัติตามพวกฤๅษี แต่ต้องการบรรลุมรรคผลนิพพาน อันเป็นวิธีปฏิบัติที่เป็นไปไม่ได้ แต่พวกเราก็คิดว่าจะเป็นไปได้ นี่คือไม่ได้ใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผลมาเป็นเครื่องตัดสิน จึงไม่เข้าใจในของเก่าที่พระพุทธเจ้าได้สอนเอาไว้

พระองค์ได้วางหลักปัญญาเป็นจุดเริ่มต้นในการปฏิบัติธรรม ทั้งหลาย มีปัญญาความเห็นชอบที่ประกอบไปด้วยเหตุและผล มีปัญญาดำริพิจารณาแยกแยะวิจัยวิจารณ์ในหมวดธรรมต่างๆ ให้เข้าใจ เรียกว่า โยนิโสมนสิการ พิจารณาให้เกิดความแยกคาย หายสงสัยในสิ่งนั้นๆ ให้ชัดเจน

การเชื่อถือในของเก่า นั้น ต้องพิจารณาให้เข้าใจว่าของเก่า อย่างไม่เห็นพอเชื่อถือได้และเชื่อถือไม่ได้ ต้องใช้ปัญญาพิจารณา ให้เข้าใจในความเป็นจริง สิ่งนี้มีเหตุเป็นอย่างไร และผลที่จะเกิด ตามมาเป็นอย่างไร มองเหตุไปหาผลให้ตรงกันกับความเป็นจริง มิใช่จะทำเหตุอย่างหนึ่งเพื่อให้เกิดผลเป็นอีกอย่างหนึ่ง ใช้ไม่ได้เลย เช่น ทำสมาธิจิตมีความสงบแล้วจะเกิดปัญญา เป็นต้น ที่จริงความสงบของสมาธิจะมีผลไปในทางฉานสมาบัติ ที่เรียกว่า รูปฉาน อรูปฉาน เกิดเป็นอนิหารต่างๆ หรือเกิดอภิญญา เช่น

มีตาทิพย์ มีหูทิพย์ รู้วาระจิตของคนอื่นบ้าง มีฤทธิ์บ้าง รู้จักจิตวิญญาณของคนที่ตายไปแล้ว รู้จักภพชาติในอดีตว่าเคยเกิดเป็นอะไรมา นี่เป็นผลที่เกิดจากสมาธิความสงบ มิใช่ว่าจิตมีความสงบแล้วจะเกิดปัญญาดังที่เข้าใจ

เหตุที่จะให้เกิดปัญญามาจากการพิจารณาให้รู้เห็นตามความเป็นจริง เกิดความฉลาดรอบรู้ในหลักสัจธรรม ดังที่พูดกันอยู่เสมอว่า “มีปัญญาตรัสรู้ร้อยสี่สี่ แจ้งประจักษ์โดยลำพังด้วยพระองค์เอง” คำว่ามีความสงบตรัสรู้ร้อยสี่สี่ จะมีมาจากที่ไหน ฉะนั้น ความเชื่อถือในของเก่า ปฏิบัติตามของเก่า พวกเรา ได้ปฏิบัติถูกต้องตามคำสอนของพระพุทธเจ้าหรือไม่ หรือปฏิบัติตามของเก่าของพวกฤๅษีกันแน่ จงใช้ปัญญาพิจารณาให้เข้าใจ ในเหตุผล ไม่เช่นนั้นจะเป็นมิจฉาปฏิบัติไปโดยไม่รู้ตัว

๓. **อย่าได้เชื่อเพียงสักว่ากิตติศัพท์อันเป็นข่าวเล่าลือ** นี่ก็เป็นอีกข้อหนึ่งที่พวกเราทั้งหลายควรนำมาพิจารณา คำว่า **ข่าวเล่าลือ** เป็นได้ทั้งจริงหรือไม่จริง พอเชื่อถือได้และเชื่อถือไม่ได้ เช่นเล่าลือว่า พ.ศ. เท่านั้นโลกจะเกิดภัยพิบัติ โลกจะพินาศ น้ำจะท่วม หาดที่อยู่ไม่ได้ สัตว์และหมู่มนุษย์จะล้มตายกันไปเป็นจำนวนมาก จะเกิดความอดอยากข้าวปลาอาหารไปทั่วทุกแห่งหน

ของโลก ขวาล่าลือนี้จะเป็นจริงหรือเท็จอย่างไร ก็ใช้ปัญญาพิจารณาในเหตุผลว่าข่าวอย่างนี้มีเหตุผลพอเชื่อถือได้หรือไม่ได้ มิใช่ว่าได้ยินข่าวล่ำลือมาอย่างไร จะเชื่อไปเสียทั้งหมด

ต้องฝึกนิสัยตัวเองให้เป็นผู้หนักแน่น พิจารณาในเหตุผลก่อนว่าจริงหรือไม่จริงอย่างไร จึงตัดสินใจเชื่อในภายหลัง หรือได้ทราบข่าวว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์เกิดขึ้นที่ไหน ก็เชื่อว่าเป็นจริงอย่างนั้นทำไมจึงเป็นผู้หุเบา ใจง่ายมง่ายเชื่ออะไรที่ขาดเหตุผล และข่าวล่ำลืออื่นๆ ที่จะเกิดขึ้นในภายภาคหน้า จะมีอีกมาก มีทั้งข่าวดีและข่าวไม่ดี ข่าวอะไรก็ตามอย่าเพิ่งตัดสินใจเชื่อในทันที ต้องมีการพิสูจน์ให้รู้ความจริง จึงเชื่อในภายหลัง ต้องฝึกตัวเองให้มีเหตุมีผลด้วยสติปัญญาเฉพาะตัว มิใช่ว่าจะเอาคนอื่นเป็นผู้ชี้แนะบอกกล่าวให้เชื่อ ความเชื่อหรือไม่เชื่อต้องมีเหตุผลเฉพาะตัว จึงเรียกว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน”

ความเชื่อถือในข่าวลืออีกอย่างหนึ่งคือเรื่องบุญกุศล เช่นได้เห็นของแปลกในการปฏิบัติรูปแบบใหม่ว่าดีอย่างนั้นดีอย่างนี้ปฏิบัติแล้วจะได้รับผลเป็นอย่งนั้นอย่างนี้ ก็ล่ำลือกันไป เฉพาะผู้มีความฝึกฝนในบุญกุศล ใจจะคล้อยไปตามข่าวล่ำลือได้ง่าย เพราะเป็นผู้มีความหิวกระหายในบุญกุศลอยู่แล้ว เมื่อได้ทราบ

ชาวเล้าลือว่าพระผู้มีคุณธรรมสูงมีอยู่ที่ไหน ก็พากันไปเพื่อกราบไหว้บูชาเพื่อให้เกิดเป็นบุญกุศล จะเป็นอรหันต์พระบ้าง อรหันต์เณรบ้าง ตลอดขรรควาสผู้มี ความตั้งใจในการปฏิบัติอยู่ ชาวเล้าลือในลักษณะอย่างนี้ก็ยังไม่ได้ทำให้เกิดความเสียหาย ถ้าเรามีความเคารพเลื่อมใสศรัทธา ก็จะเป็นบุญกุศลแก่ตัวเราเอง ส่วนพระอรหันต์องค์จริงนั้นก็เชื่อถือไปตามชาวเล้าลืออีกเช่นกัน องค์ไหนที่เรามีความเคารพเลื่อมใสศรัทธา ก็ขอบยกขึ้นว่าองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ไป ในลักษณะอย่างนี้ ก็เป็นองค์จริงบ้าง องค์ปลอมบ้าง องค์ไหนที่เราไม่มีความเคารพเลื่อมใส ไม่เชื่อถือ ถึงองค์นั้นจะเป็นพระอรหันต์องค์จริง แต่เราก็กังไม่เชื่ออยู่นั่นเอง มิหนำซ้ำยังแสดงความประมาทก้าวร้าวให้แก่ท่านไปด้วย

ฉะนั้น พวกเราได้รับชาวเล้าลือมาอย่างไร ก็ให้ศึกษากรองข่าวนั้นให้ดี อย่าเป็นนิสัยเชื่ออะไรที่มงาย ไม่เช่นนั้นจะเป็นเหมือนสัตว์ทั้งหลาย ตื่นข่าวไปตามกระต่ายตื่นตูม ให้ฝึกใจเหมือนกับราชสีห์ มีอะไรเกิดขึ้น ต้องพิสูจน์ให้รู้เห็นความจริงในสิ่งนั้นๆ

๔. อย่าได้เชื่อเพียงสักว่าอ้างมาจากตำราหรือคัมภีร์ นี้ก็เช่นกัน นิสัยของคนเราชอบอ้างถึงตำรา เหมือนกับว่า เรื่องไหน

มีตำรา จะเข้าใจว่าเรื่องนั้นจะเป็นเรื่องจริงทั้งหมด หนังสือตำราว่าอย่างไร ก็เชื่อกันไปอย่างนั้น ทั้งตำราในทางโลกและตำราในทางธรรม ตำรานั้นเขียนออกมาตามความรู้ของผู้เขียน เราเป็นผู้อ่านก็เพียงให้เป็นความรู้เท่านั้น เมื่อจะนำมาปฏิบัติ ก็เอาความรู้นั้นมาพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง ว่าประโยคและความหมายในตำรานั้นมีเหตุผลพอเชื่อถือได้หรือไม่ ถ้าปฏิบัติไปตามตำราแล้ว จะเกิดผลออกมาอย่างไร ต้องใช้วิจารณ์ญาณกลั่นกรองด้วยเหตุผลให้ละเอียดว่าตำราไหนพอจะเชื่อถือได้และเชื่อถือไม่ได้ ต้องวิจัยวิเคราะห์ใคร่ครวญตรึกตรองให้ดี

เฉพาะทางธรรม มีผู้เขียนเป็นตำราออกมาให้คนอ่านมากมาย มีทั้งหนังสือเก่าและหนังสือใหม่เต็มไปหมด มีทั้งพระและฆราวาส ก็มีความสามารถเขียนหนังสือธรรมะได้เช่นกัน พร้อมทั้งหลักการและวิธีการในการปฏิบัติมีเหตุผลเหมือนกัน เมื่ออ่านแล้ว ถ้าไม่พิจารณาให้ดี ก็น่าเชื่อถือได้ มีทั้งพระอริยเจ้าเขียนและปุถุชนเขียน หลายประโยค หลายความหมาย มีเหตุผลเหมือนกันบ้าง ไม่เหมือนกันบ้าง ส่วนมากผู้อ่านจะให้ความเชื่อถือในตำราสมัยเก่า ถึงจะผิดในหลักความเป็นจริง ก็เชื่อว่าเป็นความจริงอยู่นั่นเอง หนังสือนักปราชญ์ยุคใหม่ ถึงจะจริงก็ยังไม่รับว่าจริง

เพราะไม่ใช่เหตุผลในหลักความจริงมาเป็นหลักตัดสิน

ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “อย่าได้เชื่อเพียงสักว่านี้
อ้างมาจากตำราหรือคัมภีร์” ทำไมเราไม่เอามาพิจารณาดูบ้าง
ในความหมายนี้ พระพุทธเจ้าทรงต้องการให้คนเชื่อด้วยเหตุผล
ไม่ให้เชื่อโดยผูกขาดว่านี่เป็นตำราเก่าหรือตำราใหม่ ให้มี
ความมั่นใจในเหตุผลและความหมายในหลักความเป็นจริงเท่านั้น

เช่น ตำราว่าทำสมาธิให้จิตมีความสงบแล้วจะเกิดปัญญาขึ้น
ในหลักความเป็นจริงในสมัยครั้งพุทธกาล พระองค์ทรงสอน
อย่างนี้จริงหรือไม่ ถ้าได้อ่านประวัติของพระอริยเจ้าในสมัย
พุทธกาล ว่าท่านเหล่านั้นบรรลุธรรมด้วยการปฏิบัติอย่างไร
เริ่มต้นในการปฏิบัติอย่างไร เราจะเข้าใจได้ทันที พระอริยเจ้าใน
สมัยนั้น รวมทั้งพระ เณร ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ไม่ต่ำไปกว่า
แสนองค์ขึ้นไป พระพุทธเจ้าไปแสดงโปรดสัตว์ที่ไหน ให้พุทธบริษัท
ปฏิบัติในลักษณะใดจึงได้บรรลุเป็นพระอริยเจ้าได้ ประวัติใน
พระสูตรมีมากมาย ทำไมไม่อ่านดูบ้าง

ทุกสถานที่ที่มีพุทธบริษัทมาฟังธรรมของพระพุทธเจ้า
พระองค์ทรงยกสัจธรรมอันเป็นความจริงขึ้นมาแสดง ให้พุทธบริษัท
ใช้สติปัญญาพิจารณาให้รู้เห็นตามหลักความเป็นจริงทั้งนั้น

ในหลักของมรรค ๘ พระองค์ก็ยกปัญญาขึ้นมาเป็นจุดเริ่มต้น นั่นคือสัมมาทิฐิ ปัญญาความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปो การดำริพิจารณาด้วยปัญญาให้ถูกต้องชอบธรรมตามหลักความเป็นจริง มิใช่หรือ

ทำไมจึงไม่อ่านตำราดูประวัติความเป็นมาในสมัยครั้งพุทธกาลบ้าง ว่าพระพุทธเจ้าสอนพุทธบริษัทให้ปฏิบัติกันมาอย่างไร เริ่มต้นจากปฐมสาวก เช่น ปัญจวัคคีย์ทั้งห้า พระยสกุลบุตร พร้อมด้วยหมู่คณะภัทวัคคีย์ที่ตามหาหญิงแพศยา ชฎิลสามพี่น้อง พร้อมด้วยหมู่คณะ พร้อมด้วยพระสารีบุตร และพระโมคคัลลาน์ และองค์อื่นๆ อีกมากมาย หรือบริวารของพระเจ้าพิมพิสารจำนวน ๑๒๐,๐๐๐ คน ได้บรรลุธรรม ๑๑๐,๐๐๐ คน นอกนั้นตั้งอยู่ในไตรสรณคมน์ ประวัติผู้ได้บรรลุธรรมในครั้งพุทธกาลมีจำนวนมาก การปฏิบัติเริ่มต้นจากปัญญาความเห็นชอบด้วยกันทั้งนั้น

การทำสมาธิให้จิตมีความสงบ ข้าพเจ้าไม่ได้ปฏิเสธว่าไม่ให้ทำ ใครจะมีคาบิกรรมอะไรก็ตามไป จิตจะมีความสงบในสมาธิในระดับไหน ทำไป จะทำให้จิตมีความสงบอยู่นาน กี่ชั่วโมงก็ตามไป จะได้เป็นกำลังใจหนุนปัญญาได้เป็นอย่างดี ที่ปฏิเสธนั้นคือสมาธิความสงบนั้นไม่ทำให้เกิดปัญญาแต่อย่างใด

แต่สมาธิทำให้ใจเกิดมีกำลัง กำลังใจที่เกิดจากสมาธินี้ นำไปประกอบในอุบายเสริมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในสังขารมเท่านั้น เพราะสมณะและวิปัสสนาเป็นของคู่กัน เป็นกำลังหนุนซึ่งกันและกัน

ใครจะใช้ปัญญามากทำสมาธิน้อย หรือใช้ปัญญาน้อยทำสมาธิมาก นั้นให้เป็นที่ตามนิสัยของแต่ละคน ผู้มีนิสัยทางปัญญาวิมุตติ จะใช้ปัญญามากทำสมาธิน้อย ผู้มีนิสัยทางเจโตวิมุตติ จะใช้ปัญญาน้อยทำสมาธิมาก ถึงอย่างไรก็เริ่มต้นจากปัญญา ความเห็นชอบอยู่นั่นเอง

ลำพังทำให้จิตมีความสงบในสมาธิเพียงอย่างเดียว การปฏิบัติจะไม่ก้าวหน้าแต่อย่างใด จะวกไปเวียนมาเหมือนกับคนตาบอดพายเรืออยู่ในสระ ถึงจะมีประตูเปิดอยู่ ก็จะไม่รู้เห็นทางออกแต่อย่างใด หรือเหมือนกับผู้มีเงินอยู่ในตัวแล้ว แต่ไม่มีร้านอาหารซื้อรับประทาน เงินจะเกิดเป็นอาหารให้เรารับประทานได้อย่างไร หรือเหมือนกับมีปากกาอยู่ในมือ แต่ไม่มีกระดาษเป็นที่รองรับให้เขียน ตัวหนังสือก็เกิดขึ้นไม่ได้ ถึงจะมีกระดาษรองรับให้เขียนอยู่ก็ตาม ถ้าเขียนหนังสือไม่เป็น ปากกาที่มีอยู่ก็สักว่ามีเท่านั้น

นี่ฉันทิ กำลังใจที่เกิดขึ้นจากสมาธิ ถ้าไม่มีปัญญาเป็น

พื้นฐานรองรับเอาไว้ กำลังใจจะไปคิดพิจารณาด้วยปัญญาไม่ได้เลย มีแต่ความพอใจยินดีอยู่ในความสงบสุขของสมาธิต่อไปเท่านั้น ถ้าผู้มีความชำนาญในฌานสมาบัติ ก็เข้าอยู่ในฌานต่อไป นี่ก็เพราะไม่ได้ฝึกปัญญารองรับสมาธิเอาไว้ กำลังใจที่เกิดจากสมาธิก็ทำอะไรไม่ได้เลย อีกไม่นานกำลังใจที่เกิดจากสมาธิก็เสื่อมลง แล้วก็นึกค่าบริการทำสมาธิใหม่ ก็เป็นไปในรูปเก่าอีก จะมีการรบกวนกันอยู่อย่างนี้ จะหาทางออกไม่ได้เลย ตำราที่ว่าเมื่อจิตเป็นสมาธิมีความสงบดีแล้วจะเกิดปัญญาขึ้น ตำรานี้ผิดหรือถูก ให้ผู้ปฏิบัติได้พิจารณาดูก็แล้วกัน

ฉะนั้น ผู้ปฏิบัติอย่าผูกขาดอ้างตามตำราจนเกินไป ในความหมายของนักปราชญ์ท่านว่า “การปฏิบัติอย่าเอาตามตำราและอย่าทิ้งตำรา” ให้เราได้พิจารณาในเหตุผลนี้ก็แล้วกัน ถ้าตีความหมายนี้ได้ ผู้นั้นจะรู้วิธีในการปฏิบัติอย่างชัดเจนทีเดียว

เช่น มรรคมีองค์ ๘ ที่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ตรัสแล้วอย่างตายตัว พระพุทธเจ้าทรงมีพระญาณรู้เห็นแนวทางปฏิบัติที่จะเข้าสู่กระแสแห่งมรรคผลนิพพานได้เป็นอย่างดี ผู้รับสนองพระธรรมของพระพุทธเจ้า กลุ่มแรกคือปัญจวัคคีย์ ทั้งห้าท่าน พระองค์ทรงอธิบายในวิธีปฏิบัติในมรรค ๘ อย่าง

ละเอียดถี่ถ้วน วางรากฐานของการปฏิบัติไว้แล้วเป็นอย่างดี พระองค์ก็มีวิธีเปลี่ยนความคิดที่เป็นมิจฉาทิฎฐิ ความเห็นผิด ให้กลับมาเป็นสัมมาทิฎฐิ ความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรม พระองค์จึงได้วางหลักปัญหาไว้ในเบื้องต้น ที่ทุกคนก็รู้จักกันอยู่ว่าสัมมาทิฎฐิ สัมมาสังกัปปะ นี่เป็นหลักของปัญญา

เมื่อปัญญาสัมมาทิฎฐิมีความเห็นชอบแล้ว พระองค์ก็ได้วางในวิธีรักษาศีล ที่ว่าสัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว นี่คือหมวดของศีล ก็เอาปัญญาสัมมาทิฎฐิความเห็นชอบนั้นแหละมารักษาศีล เรื่องการทำสมาธิ พระองค์ก็วางแนวทางวิธีทำสมาธิไว้แล้วเป็นอย่างดี เช่น สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ นี่เป็นอุบายวิธีทำสมาธิ พระองค์ก็ได้วางทิศทางการปฏิบัติไว้แล้วอย่างชัดเจน ก่อนทำสมาธิก็ใช้ปัญญาสัมมาทิฎฐิความเห็นชอบมาศึกษาในวิธีทำสมาธิให้เข้าใจ ถ้าจะเรียงเรียงตามคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นหลักเดิมจะออกมาเป็น “ปัญญา ศีล สมาธิ”

ในยุคนี้สมัยนี้ ที่ทุกคนได้อ่านรู้ในตำราในคำว่าสิกขา ๓ และรู้จักกันไปว่า “ศีล สมาธิ ปัญญา” ที่ย่อมาจากมรรค ๘ หมวดเดียวกัน จะเป็นเหตุให้ข้าพเจ้าเป็นผู้มีปัญญาน้อยไม่สามารถล่วงรู้ได้ ขอให้ท่านผู้รู้ทั้งหลายได้พิจารณาดูก็แล้วกัน ถ้าออกมา

ในหมวดการศึกษาในภาคปริยัติก็ไม่มีปัญหาอะไร ถ้าจะนำมาปฏิบัติแล้ว รู้สึกว่าไม่สอดคล้องกัน ไม่เหมือนหลักเดิมที่พระพุทธเจ้าวางไว้

ฉะนั้น ตำราที่ศึกษาอยู่ก็ใช้ปัญญาศึกษาให้ดี มิใช่ว่าอ่านจำเอาตามตำรา รู้ไปตามตำราเท่านั้น แม้แต่อุบายการปฏิบัติที่มีตำราสอนกันอยู่ในขณะนี้ก็ตาม ต้องศึกษาให้เข้าใจ ให้รู้จักที่ไปที่มาด้วยเหตุด้วยผล เพื่อไม่ให้เกิดความเห็นผิด ถ้าความเห็นผิดเป็นจุดเริ่มต้นเมื่อไร การปฏิบัติอย่างไรและวิธีใด ก็จะกลายเป็นมิจฉวายามะ มีความเพียรผิดต่อไป จะกลายเป็นมิจฉวปฏิบัติโดยไม่รู้ตัว งานทางโลกก็มีโอกาสแก้ไขให้ถูกต้อง การทำผิดการพูดผิดก็ยังมีเวลาให้แก้ตัว ส่วนการภาวนาปฏิบัติซึ่งเป็นเรื่องของใจ โดยเฉพาะ ถ้าปฏิบัติผิดเล็กน้อย ก็พอจะแก้ไขได้ ถ้าปฏิบัติมีความผิดพลาดไปมาก ก็ยากที่จะแก้ไข หรือแก้ไขไม่ได้เลย

ฉะนั้น ก่อนจะลงมือปฏิบัติต้องศึกษาแนวทางปฏิบัติให้เข้าใจ หรือมีครูอาจารย์ผู้ที่ท่านได้ผ่านการปฏิบัติที่ถูกต้องมาแล้ว ถ้าเป็นได้แบบนี้ การปฏิบัติก็จะก้าวหน้าไปด้วยดี ไม่มี ความลังเลสงสัยในอุบายวิธีการปฏิบัติแต่อย่างใด หากมีวาสนาบารมีพร้อมแล้ว ก็จะเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในสังขารม ธรรม บรรลุเป็น

พระอริยเจ้าในชาตินี้ได้เลย

๕. อย่าได้เชื่อเพียงสักว่า ตรรก คิดคำนวณด้วยการสุมเตาเอา
 ในวิธีการสุมเตานี้จะมีความเสี่ยงต่อความผิดพลาดได้ง่าย เหมือนกับ
 การเดินทาง ถ้าไปด้วยการสุมเตา โอกาสเกิดความผิดพลาดมีสูง
 เช่น งานทางโลกที่ทุกคนทำกันอยู่ เมื่อทำด้วยความสุมเตา
 งานทุกประเภทจะเกิดความผิดพลาดได้ กว่าที่จะแก้ไขปรับปรุง
 ให้เข้าที่ได้ก็เสียเวลาไปไม่น้อย หรืองานนั้นจะแก้ไขไม่ได้เลย
 การปฏิบัติธรรมอันมีความละเอียดอ่อน ถ้าสุมเตาถูก ก็ถือว่า
 โชคดีไป ถ้าสุมเตาผิด การปฏิบัติก็จะเกิดมีปัญหา

เพราะการปฏิบัติธรรมเป็นเรื่องของใจโดยเฉพาะ ปฏิบัติ
 ทางกายวาจาก็เป็นอุบายวิธีเพื่อสำรวมเข้าไปหาใจ ฉะนั้น ใจจึง
 เป็นศูนย์กลางให้แก่หมวดธรรมทั้งหลาย จึงเรียกว่าใจเป็นใหญ่
 เป็นประธาน ให้แก่หมวดธรรมทั้งปวง การปฏิบัติธรรม ต้องศึกษา
 ด้วยสติปัญญาให้รู้ชัดว่า ธรรมหมวดใดควรจะปฏิบัติอย่างไร
 ธรรมหมวดใดควรละ ธรรมหมวดใดควรเจริญให้มาก ก็ต้อง
 พิจารณาให้รู้ด้วยเหตุและผล มิใช่ว่าจะภาวนาปฏิบัติไปแบบ
 สุมเตาเอา ถ้าหากสุมเตาผิด จะมีการพลิกถ้อยเกิดขึ้นได้ ธรรมที่
 ควรละก็ไปทำให้มากขึ้น ธรรมที่ควรเจริญให้มากขึ้นก็กลับไป

ละทิ้งเสีย ก็เป็นลักษณะปฏิบัติแบบสุมเตาไป อะไรก็เกิดขึ้นได้ เหมือนเล่นการพนันทุกประเภทด้วยการสุมเตา โอกาสที่จะถูกนั้นมีน้อยมาก หรือไม่ถูกเลย หรือเหมือนกับการรับเหมาก่อสร้างบ้านอาคารต่างๆ คิดคำนวณราคาแบบสุมเตา ผู้รับเหมามีแต่การขาดทุน บ้านอาคาร คำนวณสุมเตาในการรับน้ำหนักรูปพรรณในการก่อสร้างไม่ได้มาตรฐาน สิ่งก่อสร้างทั้งหมดทรงอยู่ได้ไม่นานก็จะทรุดตัวพังไปตามๆ กัน นี่ฉันใด การปฏิบัติธรรมด้วยการสุมเตา โอกาสในการปฏิบัติผิคนั้นมีสูง จะเลือกอะไรก็ตาม ถ้าสุมเตา จะเลือกถูกของจริงนั้นเป็นของยาก ส่วนมากจะถูกแต่ของปลอมที่ไม่มีคุณภาพอะไร

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า ธัมมวิจยะ การเลือกเฟ้นในธรรมให้ถูกต้องตามหลักความเป็นจริง จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เมื่อนำมาปฏิบัติก็จะเกิดผลให้ได้รับอย่างสนิทใจ การปฏิบัติแบบสุมเตาก็เหมือนคนตาบอดทำงานลูบคลำไปมา หากจุดไม่ถูกว่าจะทำไปอย่างไร ธัมมปรามาส การลูบคลำในธรรมที่จะนำมาปฏิบัติก็เช่นเดียวกัน ไม่ทราบว่าจะเริ่มต้นในการปฏิบัติในรูปแบบใด จับต้นชนปลายเกิดความสับสนไม่แน่ใจ ในที่สุดก็คือการสุมเตาปฏิบัติไปบ้าง ถ้ามหลงพ้อหลงตาไปบ้าง ถ้าถ้ามถูกองค์ที่รู้จริง

เห็นจริงในธรรม ก็โชคดีไป ถ้าถามถูกองค์ที่กำลังสุมเตาเหมือนเราก็น่าจะได้อุบายธรรมะมาปฏิบัติด้วยการสุมเตาต่อไป

๖. อย่าได้เชื่อเพียงสักว่าคาดคะเนตามหลักเหตุผลของปรัชญาเพียงอย่างเดียว นี่ก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่เราควรวินิจฉัยให้ดี ในหลักปรัชญานั้นควรเชื่อถือได้เพียงใด เป็นเพียงหลักวิชาการ เหตุผลของผู้อื่นได้ให้ความคิดเห็นเอาไว้เท่านั้น การคาดคะเนไปตามหลักการอาจผิดได้ถูกได้ การคาดหมายว่าสิ่งนั้นควรเป็นอย่างนั้น สิ่งนี้ควรเป็นอย่างนี้ ถ้าคาดการณเอาเหตุผลเข้าข้างตัวเอง และตีความหมายเข้าข้างตัวเอง คาดคะเนในเหตุผลเข้าข้างตัวเอง ถ้าในลักษณะนี้ ย่อมผิดจากความเป็นจริงไปได้

เหมือนยุคปัจจุบันที่มีอุบายการปฏิบัติที่แตกต่างกัน ก็เพราะตีความหมายในธรรมให้เข้ากันกับความเห็นของตัวเองว่า ธรรมะหมวดนั้นควรเป็นอย่างนั้น ธรรมะหมวดนี้ควรเป็นอย่างนี้ มีอุบายวิธีตีความในหลักธรรมะเข้ามาประกอบกับความเข้าใจของตน ให้มีความสัมพันธ์กลมกลืนกันไปในความหมายนั้นๆ นำมาประสานให้เป็นเรื่องเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน อ้างอิงเอา ธรรมะหมวดนั้นบ้างหมวดนี้บ้าง คาดคะเนเอาบ้าง ตีความหมายให้เข้ากันกับที่คาดคะเนเอาไว้

เหมือนบางศาสนาเขาก็มีอุบายเอาคำสอนของพระพุทธเจ้าเข้ามาประยุกต์ให้เข้ากับศาสนาเขาได้ ตีความหมายโยงใยให้เป็นเรื่องเดียวกัน ทำให้ผู้อ่านผู้ฟังเกิดความเชื่อถือได้ว่า ศาสนานั้นๆ มีหลักคำสอนเหมือนกันกับพระพุทธศาสนานั้นเอง

ฉะนั้น การคาดคะเนตามหลักเหตุผล ชาวพุทธด้วยกันก็ยังตีความหมายในหมวดธรรมมีความแตกต่างกันไป เช่นคำว่า พุทธโอแปลว่า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน การตีความในคำว่า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ก็มีการตีความที่แตกต่างกันไป นี้ก็เพราะการคาดคะเนตีความไปตามเหตุผลของแต่ละท่านไม่เหมือนกัน หรือคำว่าวิปัสสนา และคำว่าวิปัสสนาญาณ ก็ยังคาดคะเนตีความหมายตามความเห็นของตน มีเหตุผลมารองรับพอเชื่อถือได้ ใครที่ไม่มีสติปัญญารอบรู้จริงก็จะเกิดความเข้าใจว่าเป็นจริงอย่างนั้น

ฉะนั้น การคาดหมายคาดคะเน อย่าเพิ่งตัดสินใจเชื่อว่าเป็นจริงไปเสียทั้งหมด ถึงจะมีเหตุผลมารองรับอยู่ก็ตาม ถ้าเหตุผลนั้นไม่เป็นธรรม ก็เกิดความผิดพลาดจากหลักความเป็นจริงไปได้ เพราะทุกอย่างทุกเรื่องมันมีเหตุผลเป็นความจริงอยู่ในตัวมันเอง ใครจะตีความหมายให้เหตุผลให้เป็นไปในอุบายอย่างอื่นก็ย่อมทำได้ ส่วนเหตุผลที่เป็นจริงก็จะ เป็นความจริงตลอดไป นักปราชญ์ก็มี

เหตุผลของนักปราชญ์ คนพาลก็มีเหตุผลของคนพาล ผู้ปฏิบัติธรรม ผู้สอนธรรม ก็มีเหตุผลเฉพาะตัว แต่เหตุผลของใครมีความถูกต้อง ในความเป็นจริงในธรรมมากที่สุด นี่ก็ต้องเอาผลที่ได้รับนั้น พิจารณาไปหาเหตุ จะรู้ได้ทันทีว่าความผิดความถูกเนื่องด้วย เหตุอะไร จะตัดสินใจได้ทันที

๗. อย่าได้เชื่อเพียงสักว่าตรีกตามอาการ คำว่าตรีก ใน ความหมายง่ายๆ ก็คือนึกขึ้นได้นั้นเอง คำว่าตรง ก็หมายความว่าพิจารณา ฉะนั้น การตรีกหรือนึกขึ้นได้ในสิ่งใด เรื่องอะไร อย่าเพิ่งปักใจเชื่อว่าการตรีกได้อย่างนั้นจะมีความถูกต้องไป เสียทั้งหมด ตรีกผิดก็เป็นไปได้ หรือตรีกถูกก็เป็นไปได้เช่นกัน เพราะการตรีกนี้เกิดจากความเห็นส่วนลึกของใจ ถ้าความเห็นผิด ก็ตรีกผิด ถ้าความเห็นถูกก็ตรีกถูก

จะรู้ว่าการตรีกนั้นผิดหรือถูก ก็ใช้วิธีการตรง หมายถึง การพิจารณาในการตรีกนั้นว่าตรีกในสิ่งใด ตรีกในทางโลกหรือ ตรีกในทางธรรม นำการตรีกนั้นมาพิจารณาให้เข้าใจว่าตรีก อย่างไม่พอเชื่อถือได้ ตรีกอย่างไรเชื่อถือไม่ได้ ตรีกในเรื่องดีหรือ ตรีกในเรื่องชั่ว ถ้าเห็นว่าตรีกในเรื่องชั่วมักตัดทิ้งไป อย่าได้เชื่อใน การตรีกอย่างนั้น

คำว่าตริกในความหมายหนึ่งเรียกว่าระลึกขึ้นได้ เช่น ระลึกตามอาการของจิต อาการของจิตอารมณ์ของจิตยังคงอยู่ในสังขาร เรียกว่าสังขารจิต สังขารจิตนี้เองจะไปตริกในสมมติ นั้นบ้าง ตริกในสมมตินี้บ้าง จึงอย่าได้เชื่อว่าการตริกอย่างนี้เป็นธรรมอันจะนำไปสู่ความรู้แจ้งเห็นจริงตามความเป็นจริงได้ เพราะการตริกอย่างนี้จะเป็เหตุให้เกิดเป็นสังขารการปรุงแต่งไปตามสมมติทั้งหลาย จึงอย่าได้เชื่อในการตริกว่าถูกต้องทั้งหมด

ประการหนึ่ง ผู้ทำสมาธิมีจิตสงบอยู่บ่อยๆ หรือมีความสงบอยู่นานๆ จิตได้วางเฉยอยู่ อาจจะตริกไปในภูมิธรรมต่างๆ ได้ เพราะอาการของจิตในขณะนั้นไม่มีอะไร จะเกิดความเข้าใจตริกขึ้นมาว่า นี่เป็นภูมิธรรมของพระอริยโสดาบันบ้าง เป็นภูมิธรรมของพระสกิทาคามีบ้าง เป็นภูมิธรรมของพระอนาคามีบ้าง เป็นภูมิธรรมของพระอรหันต์บ้าง อาจตริกไปว่าอาการของจิตอย่างนี้เป็นปฐมฌานบ้าง เป็นทุติยฌานบ้าง เป็นตติยฌาน เป็นจตุตถฌาน เป็นรูปฌาน เป็นอรุฌานไปบ้าง ฉะนั้น การตริกอย่างนี้จะเชื่อถือไม่ได้เลย เป็นการตริกที่เกิดจากความเห็นผิดความเข้าใจผิด กลายเป็นผู้สำคัญผิดในอาการอย่างนั้น ผู้ปฏิบัติอย่าได้เชื่อเพียงสักว่าตริกตามอาการ ก็เป็นในลักษณะอย่างนี้เอง ถ้าผู้มี

สัมมาปฏิบัติ มีสติสัมปชัญญะ มีปัญญาารอบรู้ในเหตุและผล และรอบรู้ในหลักสัจธรรมความเป็นจริงอยู่แล้ว สิ่งทั้งหมดนี้จะไม่มีการตรึกในลักษณะนี้เลย และไม่เชื่อว่าการตรึกอย่างนี้มีความถูกต้องแต่อย่างใด มีปัญญาารอบรู้รู้ว่าลักษณะอาการอย่างนี้ยังตกอยู่ในสังขาร เกิดขึ้นแล้วดับไปไม่คงที่

๘. อย่าได้เชื่อเพียงสักว่าชอบใจที่เข้ากันได้กับทฤษฎีของเรา ทฤษฎี หมายถึงความเห็น เป็นอุบายในการปฏิบัติได้อย่างดี ส่วนมากคนเราจะเข้าใจว่า สิ่งใดที่ได้มา จะเป็นที่ถูกใจในความเห็นของเรา ใครทำถูกใจในความเห็นของเรา ใครพูดถูกใจในความเห็นของเรา ใครให้อะไรมา ก็เป็นที่ถูกใจของเรา และเชื่อว่าสิ่งทั้งปวงเข้ากันได้กับความเห็นของเรา จะมองในสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ดีไปเสียทั้งหมด จะทะนุถนอมรักษาไว้ให้ดีที่สุด ไม่อยากให้มีการเปลี่ยนแปลงไป

ความชอบใจในสิ่งใด ความเข้าใจว่าสิ่งนั้นจะอยู่กับตัวเราไปตลอด จะเป็นสามภรรยา ลูกหลาน ตลอดจนสิ่งที่น่ารักทั้งหลาย ก็เห็นว่ามี ความชอบใจไปเสียทั้งหมด โดยไม่ได้คิดว่าสิ่งนั้นจะทำให้เราเกิดความทุกข์ใจได้ มีแต่ความหลงใหลไปว่าสิ่งนั้นเป็นของเราจริงๆ คิดว่าสิ่งทั้งหลายจะอยู่ร่วมกันไปได้ตลอดกาล ไม่เข้าใจว่าสิ่งทั้งปวงนั้นเป็นสังขารที่ตกอยู่ในอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง ทั้งเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ และสูญสลายจากกันไป เมื่อสิ่งเหล่านั้นเป็นไปตามความจริงเมื่อไร ใจที่มีความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งนั้น ก็จะเกิดความรู้สึกว่าไม่สบายใจในสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงไป มีความทุกข์ใจในสิ่งที่เรากำลังยึดถือ และเสียใจในสิ่งที่สูญสลายจากตัวเราไป

พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสว่า “อย่าได้เชื่อเพียงสักว่าชอบใจในสิ่งนั้น และอย่าได้เชื่อว่าสิ่งนั้นจะเข้ากันได้กับความเห็นของเรา” ถ้าทิฏฐิมีความเห็นไปในทางที่ผิด ความชอบใจก็ชอบไปในทางที่ผิดเช่นกัน

ประการหนึ่งให้พิจารณาในความเห็นของเราว่า ขณะนี้เรามีความเห็นเป็นสัมมาทิฏฐิหรือมีความเห็นเป็นมิจฉาทิฏฐิ ถ้าเราเป็นมิจฉาทิฏฐิ มีความเห็นผิดในธรรม ถ้าหากเราได้ฟังธรรมตรงตามความเห็นของเรา ก็จะเกิดความชอบใจว่าธรรมนั้นเข้ากันได้กับความเห็นของเรา

ฉะนั้น การฟังธรรมอย่าเอาแค่เพียงชอบใจเท่านั้น ต้องฟังเอาเนื้อหาสาระ ฟังเอาความหมายในเหตุผลว่าธรรมนั้นถูกต้องตามความเป็นจริงหรือไม่ อย่าเอาความถูกใจมาเป็นตัวตัดสินว่าธรรมนั้นดีแล้ว ให้เอาความถูกต้องในหลักความเป็นจริงมา

เป็นเครื่องตัดสินชี้ขาด ว่าเป็นไปในอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จริ่งๆ เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้ถึงซึ่งความสิ้นสุดแห่งทุกข์ ถ้าธรรมใดไม่เป็นไปตามไตรลักษณ์ ถึงจะมีความชอบใจในธรรมนั้นอยู่ก็ตาม ก็อย่าได้เชื่อว่าธรรมนั้นเป็นแนวทางที่ตรงต่อมรรคผลนิพพานได้

ขอผู้ปฏิบัติทั้งหลายจงฝึกสติปัญญาและเหตุผลของเรา ให้ดี มีอะไรเกิดขึ้นจะได้นำมาแก้ปัญหาให้แก่ตัวเองได้ จะไม่เชื่อแบบมงายไปตามความเห็นดังที่เคยเป็นมา เพราะความชอบใจเป็นไปในความเห็นผิดก็จะเกิดความหลงผิดต่อไป

๙. อย่าได้เชื่อเพียงสักว่าผู้พูดเป็นที่น่าเชื่อถือได้ นี่ก็เป็นอุบายในการฝึกตัวเองอีกวิธีหนึ่ง ถึงผู้พูดจะเป็นที่น่าเชื่อถือได้ก็ตาม เรื่องที่ท่านพูดนั้นเราอย่าเพิ่งน้อมใจเชื่อเลยทีเดียว ให้เอาเรื่องที่ท่านพูดนั้นมาพิจารณาในเหตุผลว่า เรื่องที่ท่านพูดนั้นมีเหตุผลพอเชื่อถือได้หรือไม่ ให้ใช้ปัญญาวิจยวิเคราะห์ตีความหมายในเรื่องที่ท่านพูดนั้นให้เข้าใจ เมื่อมีเหตุผลพอเชื่อถือได้ จึงตัดสินใจเชื่อในภายหลัง ถ้าเชื่อเร็วเกินไป จะเกิดความมงายตามมาทุกอย่างจะต้องพิจารณาด้วยปัญญาให้แยบคาย มิใช่ว่าจะเชื่อแต่ผู้อื่นพูดให้ฟังเพียงฝ่ายเดียว ดังมีบุคคลประกอบในการตัดสินในความเชื่อดังนี้

ในสมัยครั้งพุทธกาล มีภิกษุกลุ่มหนึ่งได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อฟังธรรม เพื่อจะนำไปปฏิบัติในสถานที่ต่างๆ ด้วยความตั้งใจ เมื่อได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้ว ก็จดจำเอาธรรมนั้นใส่ใจไว้เป็นอย่างดี ในขณะที่ยิววิเวกภวานาปฏิบัติอยู่นั้น บังเอิญไปพบพระสารีบุตร จึงได้สนทนาธรรมกับพระสารีบุตรว่า “ดูก่อน ท่านสารีบุตร ข้าพเจ้าได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้ามาอย่างนี้ๆ ท่านพระสารีบุตรจะเชื่อหรือไม่” ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ไม่เชื่อ” พระเหล่านั้นได้ฟังพระสารีบุตรว่าไม่เชื่อในธรรมของพระพุทธเจ้า จึงได้นำเรื่องนี้กลับไปเล่าถวายให้พระพุทธเจ้าได้ทรงทราบตามเหตุการณ์ว่าเป็นอย่างนี้ๆ

พระพุทธเจ้าจึงให้พระเหล่านั้นไปนิมนต์พระสารีบุตรเข้าเฝ้าทันที พระพุทธเจ้าได้ถามพระสารีบุตรว่า “ธรรมที่เราตถาคตได้อธิบายให้พระเหล่านี้ฟัง พระสารีบุตรไม่เชื่อจริงหรือไม่” พระสารีบุตรกราบทูลว่า “จริงพระเจ้าข้า” พระพุทธเจ้าถามต่อไปว่า “ทำไมจึงไม่เชื่อธรรมของเราตถาคต” พระสารีบุตรกราบทูลว่า “ธรรมหมวดนั้นข้าพระองค์ยังไม่ได้พิจารณาให้รู้เห็นตามความเป็นจริงก่อน พระเจ้าข้า” พระพุทธเจ้าตรัสว่า “นี่ภิกษุทั้งหลาย พระสารีบุตรเป็นปราชญ์ผู้ฉลาดในธรรม ไม่เชื่ออะไรง่ายตาย

ตราบใดที่ยังไม่รู้เห็นด้วยปัญญาของตนเอง พวกเธอทั้งหลายควรเอาเป็นแบบอย่าง ธรรมใดที่ฟังไปแล้วให้นำมาพิจารณาด้วยปัญญาของตัวเองให้รู้เห็นตามความเป็นจริงพร้อมทั้งเหตุและผล ให้มีความเข้าใจในธรรมนั้นแจ่มแจ้งเฉพาะตัว นั้นแลจึงตัดสินใจเชื่อในภายหลัง มิใช่ว่าฟังธรรมแล้วก็เชื่อตามๆ กัน ถ้าเป็นในลักษณะนั้น จะมีแต่ความโง่เขลาเป็นสมบัติของตัวเอง”

นี้พวกเราทั้งหลายเมื่อได้ฟังเรื่องนี้แล้ว ควรจะเอาเป็นแบบอย่างในการฝึกตัวเอง อ่านหนังสือธรรมะก็ดี ฟังเทศน์ก็ดี อย่าเพิ่งตัดสินใจเชื่อเลยทีเดียว ให้ใช้ปัญญาพิจารณาในเหตุผลจนเกิดความรู้จริงเห็นจริงตามความจริงก่อน จึงเชื่อในภายหลัง ไม่เช่นนั้นจะกลายเป็นผู้มงายไปจนตลอดวันตาย

๑๐. อย่าได้เชื่อเพียงสักว่าสมณะนั้นเคยเป็นครูของเรา
 ในความหมายในข้อนี้มี ๒ ประโยค

(๑) อย่าได้เชื่อ

(๒) เพียงสักว่าสมณะนั้นเคยเป็นครูของเรา ดังจะได้อธิบายขยายในความหมายทั้งสองประโยคนี้ให้เข้าใจ

คำว่าอย่าได้เชื่อ หมายถึงอย่าได้เชื่อว่สมณะองค์นั้นจะมีความเห็นที่เป็นธรรมถูกต้องไปเสียทั้งหมด ถึงท่านจะเป็น

นักบวช ความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ อาจผิดพลาดได้ ความเข้าใจของท่านอาจผิดได้ถูกได้ตามความเห็นของท่านเอง เมื่อได้ฟังท่านพูดในเรื่องอะไร ก็อย่าเพิ่งน้อมใจเชื่อเลยทีเดียว ให้เอาเรื่องที่ท่านผู้นั้นพูดมาพิจารณาก่อนว่า เรื่องที่ท่านพูดมีเหตุผลพอเชื่อถือได้ หรือเชื่อถือไม่ได้เพียงใด เพราะเรื่องของท่านพูดเพียงเป็นเหตุ แล้วให้ใช้ปัญญาพิจารณาตุผลที่จะเกิดขึ้นว่าจะออกมาในลักษณะใด ให้เข้าใจในผลที่จะเกิดตามมาว่าผิดถูกชั่วดีอย่างไร มิใช่ว่าท่านเคยเป็นครูของเราแล้ว จะเชื่อเลยทีเดียว

ฉะนั้น จงฝึกตัวให้เราเป็นผู้มีนิสัยอย่าเชื่อในสิ่งใดเร็วเกินไป ไม่เช่นนั้นจะกลายเป็นผู้มีนิสัยเชื่ออะไรที่มงายโดยไม่รู้ตัว ถึงท่านนั้นจะมีบุญคุณต่อเรา เคยสงเคราะห์เราในสิ่งต่างๆ แล้วก็ตาม ก็ต้องแยกออกจากกันเป็นคนละส่วน บุญคุณก็เป็นอีกส่วนหนึ่ง ความถูกต้องก็เป็นอีกส่วนหนึ่ง ท่านเคยเป็นครูเรามากก็เป็นอีกส่วนหนึ่ง มิใช่ว่าท่านมีบุญคุณต่อเราและเคยเป็นครูอาจารย์เรามา ท่านว่าอย่างไร เราก็จะน้อมใจเชื่อรับเอาทั้งหมด เราต้องฝึกตัวให้เป็นผู้รู้เหตุรู้ผล ให้รู้จักผิดถูกชั่วดีว่าอะไรควรเชื่อถือได้ อะไรไม่ควรเชื่อถือ อะไรถูกต้อง อะไรไม่ถูกต้อง ก็รู้กันด้วยเหตุและผล ก็จะเลือกเอาความถูกต้องนั้นได้

ฉะนั้น เราจงฝึกสติปัญญาให้ดี ฝึกจนมีความฉลาดรอบรู้ ตามความเป็นจริงในสิ่งนั้นๆ อยู่เสมอ ฝึกความสังเกต ฝึกคิด พิจารณาในสิ่งต่างๆ ให้เกิดเป็นนิสัย ฝึกวิจัยวิจารณ์วิเคราะห์ ใคร่ครวญในสิ่งนั้นให้เข้าใจว่า เหตุอย่างนี้จะมีผลเป็นอย่างนั้น ผลเป็นอย่างนั้นเกิดจากเหตุอย่างนี้ ถ้าฝึกนิสัยให้เป็นไปใน ลักษณะนี้ ชื่อว่าผู้นั้นฝึกปัญญา ฝึกความฉลาดรอบรู้ให้เกิดขึ้น แก่ตัวเอง ปัญญาเดิมเรามีอยู่แล้ว แต่ยังไม่เคยฝึก ให้เราได้ เริ่มฝึกปัญญาเรานับแต่บัดนี้เป็นต้นไป ให้ฝึกคิดพิจารณาตาม หลักความจริงคือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และฝึกคิดพิจารณาว่า ไม่มีสิ่งใดเป็นของเราที่แน่นอน อีกไม่นานก็จะพลัดพรากจากกัน ดังนี้

มหาสงท้าว

หนังสือ “ปัญญาอบรมใจ” ที่ข้าพเจ้าได้อธิบายในเรื่อง สัปปริธรรม ๗ เรื่องกาลามสูตรนี้ เป็นอุบายที่จะนำไปปฏิบัติได้ เป็นอย่างดี คิดว่าผู้อ่านจะเข้าใจความหมายในธรรมแต่ละข้อ พอจะนำไปปฏิบัติได้ กิริยาวาจาของเรามีความบกพร่องที่ตรงไหน เราต้องแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น มิใช่ว่าจะปล่อยเรี่ยราดไปตามความคะนองของตัวเอง และก่อให้เกิดปัญหาในสังคมทั่วไป อยากทำอะไรก็ทำไปตามใจชอบ จะพูดอะไรก็พูดไปตามที่อยากจะพูด จึงเป็นผู้หลงตัวลืมหูไปตามมานะอัตตา จนทำให้คนอื่นเดือดร้อนเพราะการทำการพูดของเรา ขอให้ทุกท่านที่ได้อ่านหนังสือนี้แล้ว จงปฏิบัติตัวเองให้เป็นไปตามธรรมดังที่ข้าพเจ้าได้อธิบายนี้ด้วยเทอญ

มโนภาวอมรมใจ

พระอาจารย์ทูล ขิปโปปณโณ

หนังสือเล่มนี้เป็นมรดกธรรมที่พระอาจารย์ทูล ขิปโปปณโณ อดีตเจ้าอาวาส วัดป่าบ้านค้อ เขียนขึ้นและจัดพิมพ์เป็นหนังสือครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ โดยมีจุดประสงค์เพื่อเผยแผ่แนวคำสอนดั้งเดิมของพระพุทธเจ้า ซึ่งมุ่งเน้น การสร้างสัมมาทิฐิ ปัญญาความเห็นชอบ ให้เกิดขึ้นที่ใจ สำหรับผู้ที่ปรารถนา ความสุขในชีวิต ตลอดจนผู้ที่มุ่งหวังมรรคผลนิพพาน

ผู้จัดพิมพ์ : วัดชานพรานธัมมาราม

ภาพปก : ธนวัฒน์ พิษณุวงศ์

สงวนลิขสิทธิ์

ห้ามพิมพ์จำหน่าย คัดลอก และพิมพ์ซ้ำเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ไปเผยแพร่ ทางสื่อทุกชนิดโดยไม่ได้รับอนุญาต ผู้สนใจกรุณาติดต่อ

วัดชานพรานธัมมาราม 2645 Lincoln Way, San Francisco, CA 94122

โทร. ๑-๔๑๕-๗๕๓-๐๘๕๗ • watsanfran.org • watsanfran@yahoo.com

วัดป่าบ้านค้อ หมู่ ๗ ต.เขื่อน้ำ อ.บ้านผือ จ.อุดรธานี ๔๑๑๖๐

โทร. ๐๘๙-๔๑๖-๗๘๒๕ • watpabankoh.com • watpabankoh@gmail.com

ผู้สนใจอ่านหนังสือธรรมะและฟังบันทึกเสียงธรรมเทศนา
ของพระอาจารย์ทูล ขิปปปัญโญ สามารถดาวน์โหลดได้ที่

<http://watpabankoh.com>

<http://kpyusa.org>

<http://luangporthoon.net>

ผู้ใดมีความประสงค์จะสมทบทุนในการจัดพิมพ์หนังสือธรรมะ
กรุณาติดต่อ คุณโสรัถยา สุริย์จามร soratya@yahoo.com
ธนาคารกรุงเทพ บัญชีออมทรัพย์ เลขที่บัญชี 650-0-12774-8

SAN FRAN DHAMMARAM TEMPLE
SAN FRANCISCO